

Handreiking kwaliteitsverbetering landschap

Gemeente Bernheze | 24 februari 2026

Tip voor beste weergave
Open dit bestand in Adobe Acrobat en stel het beeld in op ‘weergave van twee pagina’s’ en ‘voorblad weergeven’ voor de beste weergave van het document.

Dit pdf bestand is interactief. Met een muisklik op de onderstreepte tekst wordt u doorverwezen naar pagina’s in dit document.

Handreiking kwaliteitsverbetering landschap
Gemeente Bernheze

opdrachtgever:	RNOB
	Gemeente Bernheze
datum:	24 februari 2026
documentnaam:	2427_Handreiking kwaliteitsverbetering landschap Bernheze
contactpersoon:	Marianne Verhoeven, Verhoeven | de Ruijter
	Eefje van Daesdonk. Orbis

Bronvermelding foto voorzijde: Brabants Landschap

Deze handreiking is gebaseerd op de handreiking kwaliteitsverbetering landschap van de regio Noordoost-Brabant. In opdracht van de gemeente Bernheze is deze specifiek toegespitst op de situatie binnen de gemeente Bernheze.

Bronvermelding afbeelding: Omgevingsvisie Bernheze 2040

Inhoudsopgave (interactief)

1 Inleiding **6**
Aanleiding en doel 6
Leeswijzer 7
Stappenplan 8

2 Wat is kwaliteitsverbetering landschap? **10**
Landschappelijk inpassing en landschappelijke kwaliteitsverbetering 11
Drie categorieën ontwikkelingen 12
Planmatige ontwikkelingen 16

3 Spelregels **18**
Spelregels voor landschappelijke inpassingsplan 18
Spelregels voor landschapsplan 19
Vereisten landschappelijk inpassingsplan en/of landschapsplan 20
Tips om uw plan nog beter te maken 21
Zekerstelling uitvoering 22
Aanvullende regels en aandachtspunten 23

4 Landschappelijke inpassing **24**
Maatwerk 24
Soorten erven 25
Richtlijnen per landschapstype 25
Het kleinschalige erf 26
Het grootschalig bedrijfserf 28

5 Berekening landschappelijke kwaliteitsverbetering **30**

6 Het landschap van gemeente Bernheze **32**
Landschapstypen 32
Beplantingslijst 33
Kaart met landschapstypen 34
Uitgewerkte landschapstypen 36

7 Landschapselementen **52**

1. Inleiding

Aanleiding en doel

Ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijk gebied zijn van invloed op de natuur- en landschapswaarden en daarmee op de aantrekkelijkheid van de leefomgeving en de gezondheid van de mensen die in het gebied wonen. Een aantrekkelijke en gezonde leefomgeving vraagt om een goed evenwicht waarin samenleving en natuur en landschap elkaar versterken.

Daarom heeft de provincie Noord-Brabant in de Omgevingsverordening vastgelegd dat ontwikkelingen in het landelijk gebied gepaard moeten gaan met een fysieke verbetering van de landschappelijke kwaliteit van het gebied of de omgeving. Dit kan plaatsvinden in de vorm van een daadwerkelijk fysieke kwaliteitsimpuls, of in de vorm van een financiële bijdrage die elders wordt ingezet voor kwaliteitsverbetering van het landschap.

De gemeenten in de regio Noordoost-Brabant willen een gezamenlijke handreiking voor initiatieven in het landelijk gebied. De handreiking sluit aan op de het provinciale kader kwaliteitsverbetering landschap. De handreiking biedt initiatiefnemers ondersteuning en inspiratie bij het opstellen en uitwerken van de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap of bij toepassing van de regeling maatwerk met als doel omgevingskwaliteit. Daarnaast dient deze voor de gemeenten als toetsingskader voor landschappelijk inpassingsplannen en landschapsplannen.

De regionale handreiking is door de gemeente Bernheze vertaald naar de voorliggende versie die toegespitst is op de situatie binnen de gemeente Bernheze, met lokaal voorkomende landschapstypen. Zo is het landschapstype Peelhorstlandschap toegevoegd en zijn andere typen zoals Komgebied vervallen. Gemeentespecifieke toevoegingen zijn gebaseerd op de Omgevingsvisie 2040 van de gemeente Bernheze.

Wat betekent dit voor u?

U heeft plannen om nieuwbouw, een bedrijfsuitbreiding, een nieuwe functie of een andere ontwikkeling in het landelijk gebied te realiseren. Hiervoor is een ruimtelijke procedure nodig en hierbij vraagt de gemeente om een landschappelijke inpassing en/of landschappelijke kwaliteitsverbetering. Deze handreiking helpt u bij de uitwerking van uw landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan.

Leeswijzer

Aan het begin van elk hoofdstuk geven we in een tekstkader (zoals deze) aan wat er in het hoofdstuk staat beschreven en hoe u dit als initiatiefnemer kunt lezen. Op deze manier weet u direct welke onderdelen voor uw wel of niet van belang zijn.

In de handreiking beschrijven we in hoofdstuk 2 wat kwaliteitsverbetering landschap is. Hierbij maken we onderscheid tussen landschappelijke inpassing en landschappelijke kwaliteitsverbetering. We beschrijven de verschillende categorieën ruimtelijke ontwikkelingen waarop landschappelijke inpassing en kwaliteitsverbetering van toepassing is en gaan in op planmatige ontwikkelingen in het landelijk gebied. Hierna beschrijven we in hoofdstuk 3 de spelregels voor het landschappelijk inpassingsplan en het landschapsplan. Hierbij geven we tips om te komen tot een kwalitatief goed plan. In hoofdstuk 4 beschrijven we hoe een erf met landschappelijke kwaliteit kan worden ontwikkeld. En in hoofdstuk 5 beschrijven we de spelregels voor de berekening van de landschappelijke kwaliteitsverbetering (tegenprestatie). In hoofdstuk 6 beschrijven we de verschillende landschapstypen die voorkomen in de regio Noordoost-Brabant. Per landschapstype beschrijven we de karakteristiek, het streefbeeld, de voorkomende landschapselementen en richtlijnen voor inpassing van het erf. Tot slot is per landschapstype een beplantingslijst met voorkomende beplanting opgenomen. Hoofdstuk 7 geeft een verdieping op de toepasbare landschapselementen. Hierbij is aangegeven in welk landschapstype de betreffende elementen thuis horen.

Op basis van het stappenplan op de volgende pagina's kunt u stap voor stap uw plan uitwerken van idee tot uitvoering. hierbij is steeds een verwiDVing opgenomen naar de hoofdstukken en pagina's waar u meer informatie kunt vinden over de betreffende stap.

Stappenplan

Hieronder vindt u een stappenplan dat u helpt om uw plannen te realiseren. Hierbij is per stap toegelicht op welke pagina's of in welke hoofdstukken u de benodigde informatie kan vinden.

STAP 1

VERKENNING EN UITWERKING VAN UW PLAN

U begint met een verkenning van uw wensen en de mogelijkheden op uw locatie. Hierbij kunt u zich laten begeleiden door een adviesbureau. In de hierop volgende uitwerking van uw plannen past u de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap of de maatwerkregeling met als doel omgevingskwaliteit toe. Hierover leest u meer in hoofdstuk 2 van deze handreiking.

STAP 2

IN WELKE CATEGORIE VALT UW ONTWIKKELING?

Voor niet-planmatige ontwikkelingen in het landelijk gebied worden drie categorieën ontwikkelingen onderscheiden, deze worden toegelicht op pagina 14. Uw gemeente bepaalt in welke categorie uw ontwikkeling valt. Hoe dat werkt vind u in het schema op pagina 17. Op basis hiervan weet u of u een inpassingsplan of een landschapsplan moet gaan opstellen. Wanneer sprake is van een planmatige ontwikkeling is de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap ook van toepassing, maar wordt de benodigde tegenprestatie op een andere manier vastgesteld. Hierover leest u meer op pagina 16 en het schema op pagina 17.

STAP 3

LANDSCHAPSANALYSE

Op basis van de spelregels in hoofdstuk 3 bereid u het landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan voor uw ontwikkeling voor. Hierbij voert u een zorgvuldige landschapsanalyse uit waarvoor u gebruik kunt maken van de landschapstypekaart en beschrijving van het landschapstype in hoofdstuk 6. Als uw gemeente specifieke kaders heeft voor uw locatie, ontvangt u die van de uw gemeente. Het is raadzaam om hierover in gesprek te gaan met uw gemeente.

STAP 4

BEPALEN VAN DE LANDSCHAPPELIJKE INRICHTING

Op basis van de landschapsanalyse en de informatie uit hoofdstuk 5 (voor de inrichting van uw erf) en hoofdstuk 6 (voor uw landschapstype) bepaalt u op welke wiDVe uw ontwikkeling landschappelijk wordt ingepast en gaat bijdragen aan de kwaliteit van het landschap. U kunt in hoofdstuk 7 inspiratie opdoen over de landschapselementen die toegepast kunnen worden. Kijk hierbij nogmaals naar hoofdstuk 3 voor de spelregel waaraan uw landschappelijke inpassings- of landschapsplan moet voldoen. Hierbij staan tips om uw plan nog beter te maken en vergeet ook niet de aanvullende regels en aandachtspunten even door te lezen!

STAP 5

UITWERKEN LANDSCHAPPELIJKE INPASSINGS- OF LANDSCHAPSPLAN

U laat een landschappelijke inpassings- of landschapsplan opstellen door een deskundig landschapsontwerper. Op pagina 20 is beschreven aan welke eisen uw plan moet voldoen. Wanneer sprake is van een landschappelijke kwaliteitsverbetering gaat u in uw landschapsplan in op de meerwaarde van de ontwikkeling en de hiervoor benodigde tegenprestatie. Hoe dit werkt is toegelicht in hoofdstuk 5.

STAP 6

BEOORDELING INPASSINGSPLAN OF LANDSCHAPSPLAN

Het landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan is onderdeel van de ruimtelijke onderbouwing van uw plannen. Uw landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan wordt hierbij beoordeeld door een landschapsdeskundige.

STAP 7

ZEKERSTELLING UITVOERING

Het landschappelijke inpassings- of landschapsplan wordt uiteindelijk in samenspraak met de gemeente planologisch verankerd om de uitvoering en het behoud ervan zeker te stellen. Hierover leest u meer op pagina 22 van deze handreiking.

STAP 8

VERGUNNING EN HANDHAVING

Na het doorlopen van de ruimtelijke procedure wordt een vergunning verleend en kunt u uw plannen realiseren. Voor de aanleg van de landschappelijke inrichting houdt u hierbij rekening met het plantseizoen (ongeveer van oktober tot en met maart).

Nadat uw plannen volledig zijn gerealiseerd, voert de gemeente hierop een controle uit. Indien de plannen niet zijn uitgevoerd conform het landschappelijke inpassings- of landschapsplan kan hiertegen handhavend worden opgetreden.

2. Wat is kwaliteitsverbetering landschap?

In dit hoofdstuk geven we een toelichting op de provinciale regeling Kwaliteitsverbetering Landschap en leggen we uit wat het verschil is tussen landschappelijk inpassing en landschappelijke kwaliteitsverbetering. We maken voor ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijk gebied onderscheid in drie categorieën ontwikkelingen. Op basis hiervan wordt duidelijk of u voor uw ontwikkeling kunt volstaan met ***landschappelijke inpassing*** *of dat er een* ***landschappelijke kwaliteitsverbetering*** *nodig is.*

Het is belangrijk dat er een balans is tussen ruimtelijke ontwikkelingen en de kwaliteit van de omgeving. In het landelijk gebied is deze balans kwetsbaar. In principe zijn er in het landelijk gebied daarom alleen beperkt en onder voorwaarden ontwikkelingen toegestaan. Een belangrijke voorwaarde is dat de ontwikkeling bijdraagt aan het versterken van de omgevingskwaliteit.

Hiervoor heeft de provincie Noord-Brabant de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap uitgewerkt in de Omgevingsverordening. Deze regeling is verder uitgewerkt in een regionaal afsprakenkader voor de regio Noordoost-Brabant. De regeling is/wordt vertaald in de omgevingsvisies en -plannen van de gemeentes.

Daarnaast is in de Omgevingsverordening een maatwerkregeling uitgewerkt met als doel omgevingskwaliteit te versterken bij het toevoegen van één of meerdere woningen in het landelijk gebied.

Beide regelingen maken gebruik van een vergelijkbare benadering: waardebepaling van de ontwikkeling en onderbouwing van de landschappelijke tegenprestatie aan de hand van erkende normbedragen en concrete inrichtingsmaatregelen. Deze handreiking is specifiek bedoeld voor toepassing van de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap, maar kan zeker ook richting geven aan de kwaliteitsverbetering van het landschap als onderdeel van de maatwerkregeling.

Een kwaliteitsverbetering van het landschap bestaat uit een **landschappelijke inpassing** en/of een **landschappelijke kwaliteitsverbetering.**

Landschappelijke inpassing dient plaats te vinden binnen het erf of direct hierop aansluitend. Voor de **landschappelijke kwaliteitsverbetering** geldt dat deze buiten het erf plaatsvindt. Het erf is een ruimtelijk en landschappelijk ensemble waarin de gebouwen, beplanting en andere elementen een sterke onderlinge relatie hebben en een herkenbare eenheid vormen.

Het heeft in principe de voorkeur de **landschappelijke kwaliteitsverbetering** in de (directe) omgeving van de ontwikkeling te realiseren. Hiervan kan gemotiveerd worden afgeweken. Bijvoorbeeld wanneer de kwaliteitsverbetering elders toegepast kan worden aansluitend aan natuur gronden of wanneer hiermee een ecologische verbindingszone gerealiseerd wordt. Ook als in de omgeving van de ontwikkeling geen ruimte is voor landschappelijke kwaliteitsverbetering en/of dit onvoldoende kwaliteit oplevert, kan deze gerealiseerd worden op een locatie elders. Pas als dit niet mogelijk is kunt u een financiële storting doen in of met een storting in het landschaps- of groenfonds van de gemeente waar het initiatief plaats vindt. Bij storting in een dergelijk fonds neemt de gemeente de verplichting over en worden de middelen ingezet voor het versterken van natuur, landschap en biodiversiteit elders in de gemeente.

De landschappelijke kwaliteitsverbetering komt altijd aanvullend op de landschappelijke inpassing. Voor de landschappelijke inpassing kan geen vrijstelling verkregen worden door te storten in een groenfonds of landschapsfonds.

Bronvermelding foto: Gemeente Boekel

U heeft plannen voor een erf in het landelijk gebied. Hiervoor is een ruimtelijke procedure nodig en hierbij vraagt de gemeente om een ***landschappelijke inpassing*** *en/of* ***landschappelijke kwaliteitsverbetering****. In de tekstblokken en afbeeldingen worden deze begrippen toegelicht.*

HUIDIGE SITUATIE EN INITIATIEF

Er is een initiatief voor een erf in het buitengebied. Dit kan een functionele wiDViging zijn, een ander gebruik, of een ontwikkeling, bebouwing zoals een nieuwe schuur.

— —: begrenzing erf. Het erf is een ruimtelijk en landschappelijk ensemble waarin de gebouwen, beplanting en andere elementen een sterke onderlinge relatie hebben en een herkenbare eenheid vormen.

WAT IS LANDSCHAPPELIJKE INPASSING?

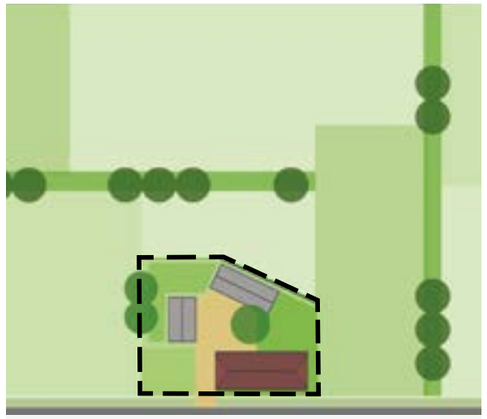
Bij landschappelijke inpassing gaat het om het inpassen of inkleden van een gebouw of het gebruik van een locatie in het landschap, zodat het gebouw of de functie vanzelfsprekend onderdeel wordt van het landschap. Bij een inpassing wordt er rekening gehouden met de typische kenmerken en kwaliteiten van het landschap, bijv. door middel van de aanplant van gebiedseigen beplanting in landschapselementen die in het betreffende landschap passen. Voor een landschappelijke inpassing wordt een *landschappelijk inpassingsplan* met een landschapsanalyse opgesteld, op grond waarvan de inrichting en het beheer worden onderbouwd.

De keuzes van de inrichting van het erf en van de beplanting worden bepaald door het landschaps-type, het dagelijks gebruik van het erf en de aard en omvang van beoogde ontwikkeling.

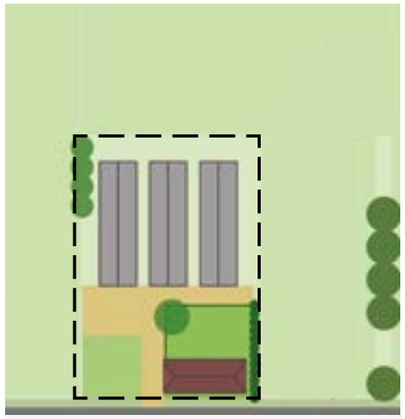
WAT IS LANDSCHAPPELIJKE KWALITEITSVERBETERING?

De provincie Noord-Brabant schrijft in haar beleid voor dat bij een omvangrijkere ontwikkeling in het landelijk gebied een tegenprestatie hoort. De ontwikkeling dient dan gepaard te gaan met een investering in het landschap op basis van de economische meerwaarde van de betreffende ontwikkeling. Voor een dergelijke landschappelijke kwaliteitsverbetering wordt een *landschapsplan* met een landschapsanalyse opgesteld, op grond waarvan de inrichting en het beheer worden onderbouwd.

De keuzes in de uitwerking van de landschappelijke kwaliteitsverbetering word bepaald door het landschaps-type en de aard en omvang van beoogde ontwikkeling. Als u landschappelijke kwaliteitsverbetering moet doen, hoort daar ook altijd landschappelijke inpassing (zie kader hierboven) bij.

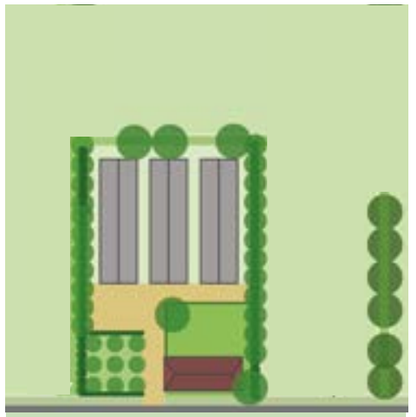
Kleinschalig erf
huidige situatie en locatie initiatief

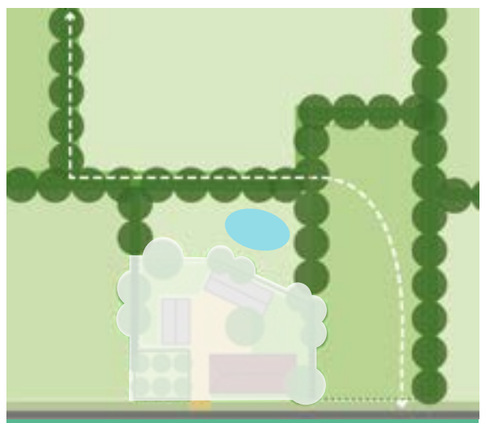
Grootschalig bedrijfserf
huidige situatie en locatie initiatief

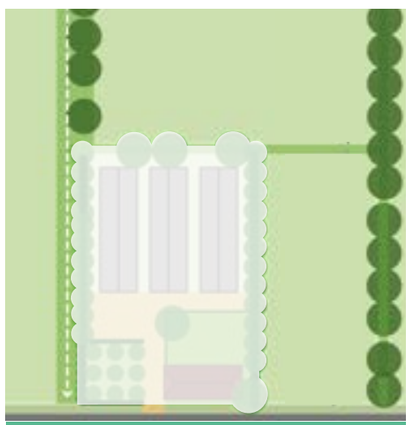
Landschappelijke inpassing
gebeurt op en/of direct aansluitend op het erf

Landschappelijke inpassing
gebeurt op en/of direct aansluitend op het erf

Landschappelijke kwaliteitsverbetering
gebeurt buiten het erf

Landschappelijke kwaliteitsverbetering
gebeurt buiten het erf

Drie categorieën ontwikkelingen

In principe is de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap van toepassing op ruimtelijke ontwikkelingen buiten het bestaand stedelijk gebied. Maar omdat niet alle ontwikkelingen eenzelfde impact hebben op het landschap, wordt er onderscheid gemaakt in drie categorieën:

Categorie 1

Ruimtelijke ontwikkelingen met nauwelijks tot geen landschappelijke invloed.

- Er is geen **landschappelijke inpassing** en/of **landschappelijke kwaliteitsverbetering** verplicht. De handreiking biedt inspiratie voor verbetering van het omliggende landschap.

Categorie 2

Ruimtelijke ontwikkelingen met relatief weinig landschappelijke invloed én die van nature aan het buitengebied zijn gebonden of die plaatsvinden in daarvoor aangewezen gebieden.

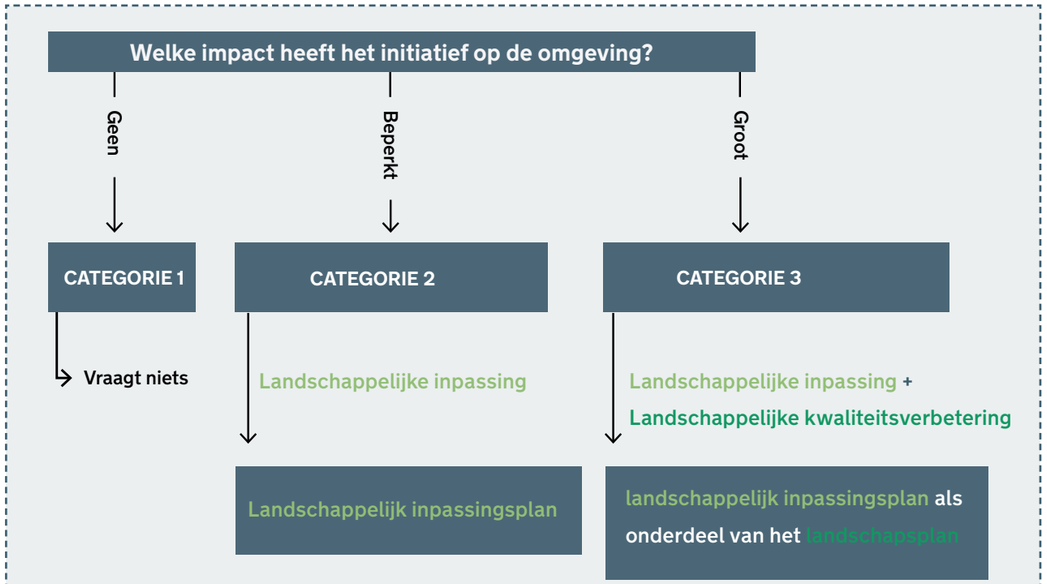
- Er is wel een **landschappelijke inpassing (landschappelijk inpassingsplan)**, maar geen landschappelijke kwaliteitsverbetering benodigd. Er is geen berekening van de benodigde investeringen nodig.
- Doel is het inpassen of inkleden van een gebouw of het gebruik van een locatie in het landschap, zodat het gebouw of de functie vanzelfsprekend onderdeel wordt van het landschap dan wel geen afbreuk doet aan de landschappelijke kwaliteit van de omgeving.
- **Landschappelijke inpassing** dient altijd te gebeuren binnen het erf of hierop direct aansluitend.

Categorie 3

Ruimtelijke ontwikkelingen met een grotere invloed op het landschap dan de ontwikkelingen uit de twee eerste categorieën.

- Er is zowel een landschappelijke inpassing als landschappelijke kwaliteitsverbetering benodigd met een **landschapsplan** inclusief **landschappelijk inpassingsplan**.
- Een berekening dient gemaakt te worden van de benodigde investering voor de landschappelijke kwaliteitsverbetering. Hierbij dient 20% van de waardestijging van de ontwikkeling geïnvesteerd te worden in het landschap.
- De aanleg van landschapselementen ten behoeve van de kwaliteitsverbetering vindt plaats buiten het erf.

Schema voor niet-planmatige ontwikkelingen in het landelijk gebied

Meer gedetailleerde informatie is bij de gemeente verkrijgbaar

Voorbeeld van landschappelijke ingepast erf

Voorbeeld kwaliteitsverbetering door struweelhaag

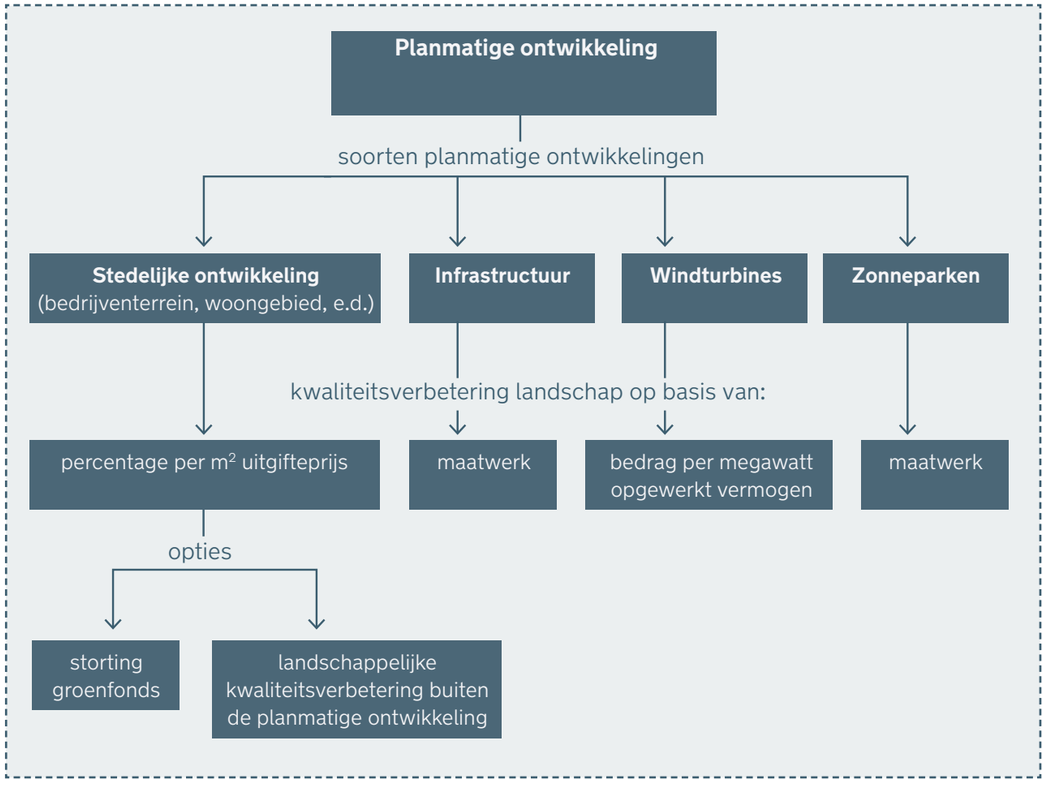
Planmatige ontwikkelingen

In het landelijk gebied worden ook zogeheten ‘planmatige ontwikkelingen’ gerealiseerd. Met planmatige ontwikkelingen bedoelen we de meer omvangrijke en samenhangende stedelijke ontwikkelingen, zoals de realisatie van bedrijventerreinen, woongebieden, sportterreinen, infrastructuur en (grote) locaties voor duurzame energie middels zonnevelden of windturbines. Bij planmatige ontwikkelingen in het landelijk gebied moet ook invulling worden gegeven aan de regeling kwaliteitsverbetering landschap. Hiervoor geldt echter een afwijkende regeling om de benodigde investering te bepalen.

Er worden verschillende soorten planmatige ontwikkelingen onderscheiden:

- Infrastructuur. Bij de aanleg, uitbreiding of aanpassing van infrastructuur is de tegenprestatie maatwerk, waarbij de landschappelijke kwaliteitsverbetering integraal onderdeel is van de ontwikkeling.
- Windturbines. De te leveren inspanning voor kwaliteitsverbetering van het landschap is bepaald op € 15.000 per megawatt opgewekt vermogen.
- Zonneparken. Hierbij is de invulling van kwaliteitsverbetering landschap maatwerk. Hierbij dient ook aandacht besteed te worden aan de landschappelijke situatie wanneer na afloop van de (veelal tijdelijke) vergunning het zonnepark weer is ontmanteld.
- Overige planmatige ontwikkelingen. Hier is de invulling van de regeling Kwaliteitsverbetering Landschap maatwerk.
- Stedelijke ontwikkeling (bijvoorbeeld woningbouw of bedrijventerrein). Hierbij is de basisinspanning voor de landschappelijke tegenprestatie bepaald op 1% van de uitgifteprijs per m^2 van de gronden. Dit kan worden gestort in een landschaps- of groenfonds of worden geïnvesteerd in een landschappelijke kwaliteitsverbetering buiten het (toekomstig) stedelijk gebied.

Schema voor planmatige ontwikkelingen in het landelijk gebied

3. Spelregels

U heeft in beeld of voor uw initiatief een landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan moet worden opgesteld. U kunt nu aan de slag met het uitwerken van uw landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan. Dit dient altijd te worden opgesteld door een deskundig landschapsontwerper.

In dit hoofdstuk is uitgewerkt welke spelregels gelden voor de landschappelijke inpassing en/of kwaliteitsverbetering van uw plannen en waar uw landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan aan moet voldoen. Hierbij geven we tips om uw plan nog beter te maken en gaan we in op de zekerstelling van de uitvoering en de aanvullende regels en aandachtspunten.

Spelregels voor landschappelijk inpassingsplan

De regio Noordoost Brabant hanteert de volgende spelregels voor landschappelijke inpassing:

1. Landschappelijke inpassing dient plaats te vinden binnen het erf of direct hierop aansluitend. Gestreefd wordt naar een inpassing van minimaal 10% van de totale oppervlakte van het erf. Hiervan kan gemotiveerd worden afgeweken.
2. De inpassing dient een waardevolle bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het landschap.
3. Bij de invulling van de landschappelijke inpassing dient u alle zijden van het erf te beoordelen op een kwalitatief goede inpassing in het landschap, dus ook als een uitbreiding maar aan één zijde plaatsvindt. Beplanting van de voortuin kan alleen tellen als landschappelijke inpassing als dit gebeurt met elementen die voldoen aan de definities in deze rapportage én bijdragen aan een passend groen vooraanzicht, blijkend uit de landschapsanalyse. Siertuininrichting is geen landschappelijke inpassing.
4. Bebouwing hoeft niet altijd in zijn geheel aan het zicht te worden onttrokken door brede beplantingen, dit is afhankelijk van het landschapstype en het karakter, de maat en schaal van de bebouwing.
5. Indien binnen het erf al vitale en landschappelijke erfbeplanting aanwezig is, mag deze worden meegenomen voor landschappelijke inpassing, mits deze bijdraagt aan de kwaliteit van de inpassing.

Spelregels voor landschapsplan

De regio Noordoost Brabant hanteert de volgende spelregels voor landschappelijke kwaliteitsverbetering:

1. Landschappelijke kwaliteitsverbetering is aanvullend op de landschappelijke inpassing en vindt altijd plaats buiten het erf. Het heeft in principe de voorkeur de kwaliteitsverbetering in de (directe) omgeving van de ontwikkeling te realiseren. Hiervan kan gemotiveerd worden afgeweken.
2. Bestaande beplanting, bestaande poelen, paden en dergelijke kunnen geen onderdeel zijn van de landschappelijke kwaliteitsverbetering, tenzij het versterken van deze elementen leidt tot een verbetering van de kwaliteit en de landschappelijke waarden. Dit dient in het landschapsplan onderbouwd te worden, waarbij op de inrichtingstekening duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen bestaand en nieuw groen.
3. Landschappelijke kwaliteitsverbetering kan niet worden toegepast op gronden die in het Omgevingsplan al de aanduiding natuur hebben én als zodanig zijn ingericht. Landschappelijke kwaliteitsverbetering kan wel worden toegepast op gronden die al de aanduiding natuur hebben, maar nog geen natuurinrichting hebben. Alleen de inrichtingskosten mogen in dat geval worden meegerekend.
4. Op agrarische gronden aansluitend aan natuurgronden (al dan niet binnen het Natuurnetwerk Brabant) zorgt kwaliteitsverbetering voor een buffer voor de natuur en/of een robuuste natuurverbinding.
5. Een waterbergingsvoorziening kan alleen worden meegenomen in de landschappelijke kwaliteitsverbetering wanneer het waarde toevoegt aan het landschap en de biodiversiteit.
6. De volgende ontwikkelingen mogen onderdeel uitmaken van de landschappelijke kwaliteitsverbetering:
   - het toevoegen, versterken of herstellen van landschapselementen die een bijdrage leveren aan de versterking van de landschapsstructuur of de relatie stad-land;
   - het behoud of herstel van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing of terreinen;
   - het wegnemen van verharding;
   - het slopen van (niet cultuurhistorisch waardevolle) bebouwing;
   - de realisering van het Natuurnetwerk Brabant of een ecologische verbindingszone;
   - het aanleggen van, openbaar toegankelijke, extensieve recreatieve mogelijkheden (bijvoorbeeld een picknickplek langs route, informatiepaneel of klaphekje voor een wandelpad door dierenweide).

   De waarde van deze onderdelen dient onderbouwd te worden in het landschapsplan.

Vereisten landschappelijk inpassingsplan en/of landschapsplan

Een landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan:

- dient opgesteld te worden door een deskundig landschapsontwerper. Een deskundig landschapsontwerper is iemand die aantoonbaar kennis en ervaring heeft op het gebied van landschapsontwerp. (Dit gaat dus verder dan tuinontwerp!) Kennis en ervaring blijken uit een gerichte opleiding bij bijvoorbeeld de HAS, Van Hall Larenstein of de Wageningen Universiteit;
- is voorzien van een duidelijke inrichtingstekening waarop zowel de bestaande als nieuwe situatie (bebouwing) is aangeduid en die inzicht geeft in bestaande en nieuwe beplanting. De inrichtingstekening is schaalvast te printen, is geprojecteerd op een kadastrale ondergrond of op een luchtfoto met daarin verwerkte de kadastrale lijnen;
- geeft op de inrichtingstekening tevens inzicht in welke elementen onderdeel zijn van de landschappelijke inpassing van het erf en welke onderdelen bijdragen aan de landschappelijke kwaliteitsverbetering;
- is voorzien van een zorgvuldige onderbouwing op basis van een gedegen landschapsanalyse waarin wordt onderbouwd op welke wiDVe het plan aansluit op het landschapstype en de hierbij behorende kenmerken. Hierbij wordt specifiek per locatie gekeken naar de bodem- en watereigenschappen, cultuurhistorie (check de historische kaarten op topotijdreis) en bijhorende thema's (zoals ecologie, breuklijnen etc);
- onderbouwt daarnaast op welke wiDVe wordt bijgedragen aan specifieke gebiedskenmerken zoals steilranden, (potentiële) wijstgronden of een landgoederen-zone (indien van toepassing);
- is gebaseerd op een quickscan flora en fauna (indien van toepassing);
- is voorzien van de afmetingen, soorten, plantmaten en plantafstanden voor elk van de opgenomen landschapselementen. Voor kruidenrijke grasland zijn zaailijsten opgenomen;
- geeft inzicht in het beheer en onderhoud van de opgenomen landschapselementen;
- (alleen in het geval van een landschapsplan) is via de gemeente een document verkrijgbaar met de berekening van de benodigde investering (minimaal 20% van de economische meerwaarde van de ontwikkeling) en de te leveren kwaliteitsverbetering (tegenprestatie).

Tips om uw landschappelijke inpassings- of landschapsplan nog beter te maken

- Kijk ter inspiratie ook eens op www.topotijdreis.nl om te kijken hoe het landschapsbeeld er vroeger uitzag en of er elementen, zoals zandpaden en perceelsrandbeplanting, terug te brengen zijn.
- Belangrijk is dat de kwaliteitsverbetering landschap bijdraagt aan het verhogen van biodiversiteit. Dit moet goed onderbouwd worden in het landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan.
- Een landschapsontwikkeling op een locatie grenzend aan natuur (bijvoorbeeld het Natuurnetwerk Brabant) kan een buffer vormen voor de natuur, bijvoorbeeld een mantel-zoom op de overgang tussen bos en agrarisch gebied.
- Het is waardevol om bestaande natuur- of landschapselementen of ecologische verbindingszone te verbinden en de landschappelijke kwaliteitsverbetering te benutten om een robuust natuurnetwerk te realiseren.
- Tuinplanten en beplanting die niet gebiedseigen is (bijvoorbeeld coniferen, laurier, bolacacia), zijn niet geschikt voor landschappelijk inpassing of kwaliteitsverbetering. Indien dergelijke beplanting aanwezig is, heeft het de sterke voorkeur deze te vervangen door inheemse soorten. In dat geval kan de beplanting meegenomen worden in het landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan. Laat u bestaande, uitheemse beplanting staan? Dan legt u in uw toelichting uit waarom dat van grotere meerwaarde is dan vervanging door inheems materiaal.

Bronvermelding foto: Gemeente 's Hertogenbosch

Zekerstelling uitvoering

De landschappelijke inpassing en/of landschappelijke kwaliteitsverbetering moet worden aangelegd en duurzaam in stand worden gehouden. U mag die niet verwijderen.

Zekerstelling van landschappelijk inpassing op basis van categorie 2 gebeurt veelal met het landschappelijke inpassingsplan waarop de landschappelijke inpassing is weergegeven. Een dergelijk plan wordt dan als voorwaarde opgenomen in de te verlenen omgevingsvergunning en/of de inpassing krijgt een passende aanduiding in het omgevingsplan. Aanvullend hierop kan dit ook privaatrechtelijk verankerd worden in bijvoorbeeld een overeenkomst nadeelcompensatie.

Zekerstelling van categorie 3 vraagt om een iets zwaarder regime. Dit kan bijvoorbeeld:

- in een privaatrechtelijke overeenkomst met boetebeding;
- met een passende aanduiding in het omgevingsplan;
- door een kwalitatieve verplichting die notarieel wordt vastgelegd en wordt ingeschreven in het Kadaster;
- met een voorwaardelijke verplichting in het omgevingsplan;
- als voorwaarde opgenomen in de te verlenen omgevingsvergunning (met voorwaardelijke verplichting).

Hierbij heeft het de voorkeur een combinatie van de hierboven genoemde toepassingen te hanteren. Wanneer u afwijkt van het vastgelegde landschappelijk inpassingsplan of landschapsplan kan de gemeente hierop handhavend optreden. Raadpleeg daarom altijd de gemeente als u voornemens bent om uw plan anders uit te voeren.

Aanvullende regels en aandachtspunten

- Houd rekening met ruimte voor onderhoud van landschapselementen, bijvoorbeeld tegen de bebouwing aan en langs watergangen. Voor onderhoud langs watergangen dient de keur van het waterschap geraadpleegd te worden.
- Oppervlaktes waar een zakelijk recht op overpad geldt kunnen geen deel uitmaken van de landschappelijke inpassing of kwaliteitsverbetering.
- Landschappelijke kwaliteitsverbetering kan niet zonder toestemming plaatsvinden op gronden van derden. Hierbij dient de landschappelijke kwaliteitsverbetering in een overeenkomst vastgelegd en zeker gesteld te worden. Dit kan bijvoorbeeld van toepassing zijn bij het aanleggen van ecologische verbindingszones of bij andere landschappelijke samenwerkingsprojecten.
- Bij een waardevermindering van de (functie)waarde is de eis voor landschappelijke inpassing onverminderd van kracht, maar is er geen aanvullende landschappelijke kwaliteitsverbetering van toepassing. Deze mag uiteraard ten alle tijden vrijwillig gerealiseerd worden. De handreiking dient hierbij als inspiratiekader.
- Wanneer de benodigde investering buitenproportioneel blijkt, kan er maatwerk toegepast worden en kan er gemotiveerd afgeweken worden van de regeling voor landschappelijke kwaliteitsverbetering. Ook in deze gevallen is de eis voor landschappelijke inpassing onverminderd van kracht.

Bronvermelding foto: Gemeente Bernheze

4. Landschappelijke inpassing

In dit hoofdstuk beschrijven we twee typen erven die veel voorkomen in het landelijk gebied. Hiermee inspireren we u om de landschappelijke inpassing van uw erf te verbeteren. Wanneer uw erf niet precies overeenkomt met de beschreven typen, past u de uitgangspunten voor zover mogelijk en passend toe. Op deze manier kunnen ook nieuwe functies op bestaande erven en nieuwe erven voor bijvoorbeeld woningen op een goede manier landschappelijk ingepast worden. In hoofdstuk 6 zijn voor de verschillende landschapstypen aanvullende richtlijnen opgenomen voor het inpassen van uw erf.

Geen erf lijkt op het andere en toch zijn er overeenkomsten. De ouderdom van het erf is van invloed op het uiterlijk, net zoals het huidige gebruik. Een erf dat nog volop in agrarisch gebruik is, ziet er anders uit dan een erf waar uitsluitend wordt gewoond. In alle gevallen is het van belang dat een erf past in het landschap door toepassing van gebiedseigen landschapselementen. In dit hoofdstuk wordt een handreiking gedaan hoe een erf met landschappelijke kwaliteit kan worden ontwikkeld.

Maatwerk

Omdat ieder erf anders is, is voor een goede landschappelijke inpassing altijd maatwerk nodig. Hoe dit wordt aangepakt moet zorgvuldig worden onderbouwd en beschreven in een landschappelijk inpassingsplan. Uitgangspunt daarbij is dat de visuele invloed van ‘rode’ functies, zoals bebouwing en verharding, op de beleving van het buitengebied verzacht wordt of weg wordt genomen. Het erf hoeft hierbij niet volledig aan het zicht onttrokken te worden. Landschappelijke inpassing gebeurt met in acht neming van de karakteristieken van het landschap waar de ontwikkeling in ligt én van de karakteristiek en functionaliteit van de ontwikkeling zelf.

Soorten erven

In dit hoofdstuk worden twee soorten erven beschreven die in de regio Noord-Oost Brabant voorkomen: het kleinschalige erf en het grootschalige bedrijfserf. De beschrijvingen zijn bedoeld als inspirerende voorbeelden, voor de landschappelijke inpassing van het erf. Ze zijn niet bedoeld als blauwdrukken die overal op van toepassing zijn. Als het erf niet precies overeenkomt met de beschreven typen, kunnen de omschreven uitgangspunten alsnog dienen ter inspiratie en kunnen passende onderdelen worden overgenomen.

Met deze inspiratie en uitgangspunten kunnen ook nieuwe functies op bestaande erven en nieuwe erven voor woningen op een goede manier landschappelijk ingepast worden.

Richtlijnen per landschapstype

Naast het soort erf, is het landschaptype waarin het erf ligt van invloed op hoe het erf landschappelijk ingepast moet worden. Een traditioneel erf op een dekzandrug ziet er anders uit dan een erf op een dekzandvlakte. In hoofdstuk 6 worden de landschapstypen en de kenmerken voor de erfinpassing per landschapstype uitgewerkt.

1. Het kleinschalige erf

Karakteristiek

Het oude agrarische landschap in Brabant kent een specifieke opbouw van erven en bebouwing, zoals een langgevelboerderij of T-boerderij. Voor de inrichting van Brabantse erven gold in het algemeen: 'het nut gaat voor de sier'. Knip- en scheerhagen waren bijvoorbeeld bedoeld om het erf af te scheiden en in compartimenten op te delen. Hakhoutbosjes leverden brandstof voor de bakoven. Een solitaire boom op het erf diende als bliksemafleider. Er stonden verschillende fruitbomen, zodat een lange periode fruit voorhanden was. Walnoten en hazelaars leverden voedselrijke noten voor in de winter. Leibomen voor de boerderij dienden als zonnescherm. Kleine weitjes waren voor de (jonge) dieren.

Later in de tijd kwam er meer bebouwing op het erf, zoals stallen en schuurtjes. Deze bebouwing kwam achter, en soms naast, de originele boerderij (het hoofdgebouw) te staan. Op de erfgrens stond erfbeplantingen, bijvoorbeeld een houtsingel of bomenrij, die beschutting bood tegen wind en zon. Een erf werd niet op een tekentafel ontworpen, het ontstond omdat er dingen nodig waren. Dit zeer gevarieerde beeld van landschappelijke elementen karakteriseert het kleinschalig erf.

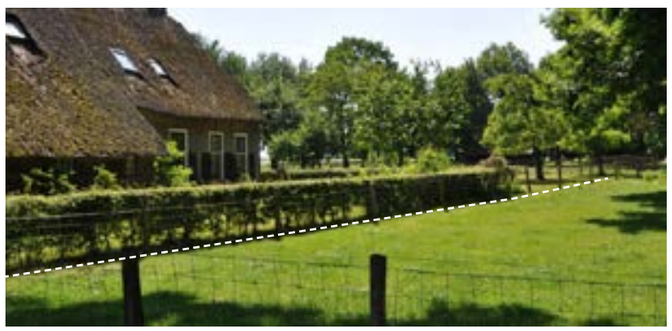
Streefbeeld

De meeste oorspronkelijke en kleinschalige erven liggen aan oude bebouwingslinten of in buurtschappen. Ze vertellen het verhaal van het ontstaan van het landschap. De oudere clusters hebben nog een sterke authenticiteit die door bewoners en recreanten enorm wordt gewaardeerd. Het zeer gevarieerde beeld van landschappelijke elementen draagt hier aan bij en dient behouden en versterkt te worden. Nieuwe ontwikkelingen dienen aan te sluiten bij dit kleinschalige en authentieke karakter. Indien er gebouwd wordt, is de opzet van een oud boerenerf, zoals een hoofdgebouw en daarachter de bijgebouwen, het uitgangspunt.

Inspiratie inpassing kleinschalige (boeren)erf

Een solitaire boom geeft contour aan het erf

Hagen en landschapsbomen passen het erf in

Uitgangspunten van het kleinschalig erf

1. Een erf is een herkenbaar ensemble in het landschap en bestaat uit gebouwen, erfinrichting en beplanting.
2. Het hoofdvolume (boerderij) staat meestal georiënteerd aan de straat. De overige bouwwerken zijn gegroepeerd aan een gemeenschappelijke ruimte.
3. Een erf heeft één duidelijke hoofdentree / inrit.
4. Passende architectuur en een goede landschappelijke inpassing van het erf zorgen voor een ensemble werking van de gebouwen en landschapselementen. Er is een duidelijke samenhang, het gehele erf straalt een eenheid uit en het erf is landschappelijk omzoomd.
5. Een erf heeft een 'voor-' en 'achtererf ': de 'sierzijde' en de 'werkzijde'. De erfbeplanting aan de voorzijde bestaat uit de voortuin met sierbeplanting en/of gazon (beide geen onderdeel van de landschappelijke inpassing) en/of leibomen.
6. De zijkanten en achterzijde hebben een lossere aanplant, die kan bestaan uit verschillende gebiedseigen inheemse beplantingselementen:
   - een geschoren heg
   - enkele solitaire landschapsbomen
   - een struweelhaag
   - een fruitboomgaard
   - een klein bosje
   - een houtsingel
7. De randen van het erf zijn groen ingericht, bij voorkeur zonder rasters, schutting of hekwerk of niet hoger dan 1 meter en van natuurlijke materialen, zoals kastanjehouten palen en hekken. Andersoortige hekwerken worden aan de buitenkant ingepast met bijvoorbeeld een struweel of (inheemse) haag.

: Contouren erf

2. Het grootschalige bedrijferf

Karakteristiek

In de vorige eeuw ontstonden grootschaligere erven. Bestaande erven werden als gevolg van schaalvergroting omvangrijker en in de nieuw ontgonnen gebieden werden ontginningsboerderijen gerealiseerd. Er werden in de loop van de tijd steeds grotere schuren en stallen achter de boerderij opgericht. Zij waren gegroepeerd aan een functionele binnenplaats en hadden één inrit (later vanuit logistiek oogpunt soms twee). Rondom de schuren werd soms robuuste erfbeplanting geplaatst, bijvoorbeeld een brede houtsingel of bomenrij.

Streefbeeld

De meeste grotere en bedrijfsmatige erven liggen in een grootschaligere landschap. De stallen zijn groot. Het streefbeeld is stevige erfbeplanting, vaak haaks op de weg. Het onttrekt voor een deel de stallen en bedrijfsbebouwing uit het zicht. De bedrijvigheid hoeft niet geheel uit beeld te worden genomen, een rij bomen waaronder de stallen deels zichtbaar zijn kan passend zijn. Andere bedrijfsonderdelen, zoals betonnen kuilplaten, een waterbassin en verharding, worden wel zo veel mogelijk aan het zicht onttrokken. Het voorerf is voor de sier en mag een lossere uitstraling hebben. Sierbeplanting is geen onderdeel van de landschappelijke inpassing. Een groene omzoming, zoals een inheemse haag, is dat wel.

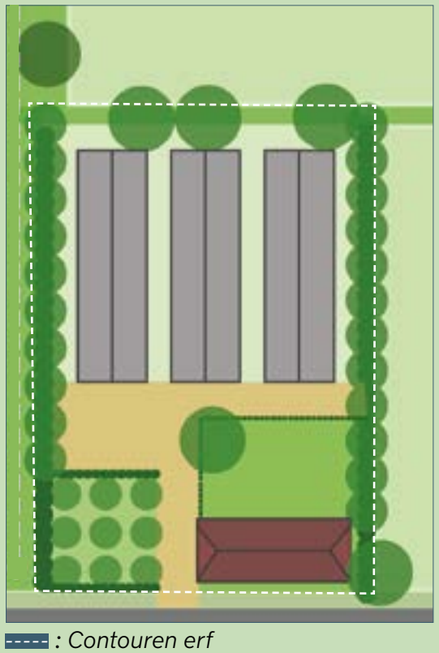
Inspiratie inpassing grootschalig erf

Bomen en struweel passen erf in en maken een groen silhouette

Uitgangspunten grootschalige bedrijferf

1. Een grootschalig erf is een herkenbaar ensemble in het landschap en bestaat uit gebouwen, erfinrichting en beplanting. Er is een duidelijke samenhang en het gehele erf straalt een eenheid uit.
2. Het hoofdvolume (boerderijwoning) is georiënteerd aan de straat. De stallen staan er achter. Bij nieuwe ontwikkelingen dient het erf zo compact mogelijk te blijven.
3. Nieuwe stallen dienen bij voorkeur op het achtererf gepositioneerd te worden. De positionering van de stallen volgen hierbij de lijnen van het landschap of staan haaks op de weg. Het erf wordt in de diepte en niet in de breedte uitgebreid.
4. Een erf heeft één duidelijke hoofdentree, enkel indien noodzakelijk is een tweede inrit mogelijk.
5. Een goede landschappelijke inpassing van het erf betekent interactie van de bebouwing met het landschap. De bebouwing mag gezien worden, maar is niet beeldbepalend.
6. Een erf heeft een duidelijke ‘voor-’ en ‘achtererf ‘: de ‘sierzijde’ en de ‘werkzijde’.
7. De erfbeplanting aan de voorzijde bestaat uit de voortuin met sierbeplanting en/of gazon (beide geen onderdeel van de landschappelijke inpassing), omzoomd door een geschoren haag. Bij een brede voorruimte is een boomgaard, dierenweide of een bosje een goede aanvulling.
8. De zijkanten hebben een stevige aanplant. De achterzijde wisselt naar gelang de situatie. Mogelijk elementen:
   - een rij landschapsbomen in een strook kruidenrijk gras
   - een houtsingel: een struweelstrook met een groot aantal bomen
   - een fruitboomgaard op voor- of achterzijde
   - een klein bosje
9. De randen van het erf zijn groen ingericht, bij voorkeur zonder rasters, schutting of hekwerk of niet hoger dan 1 meter en van natuurlijke materialen, zoals kastanjehouten palen en houten hekken. Andersoortige hekwerken worden aan de buitenkant ingepast met bijvoorbeeld een struweel of (inheemse) haag.

----- : *Contouren erf*

5. Landschappelijke kwaliteitsverbetering

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de spelregels voor de berekening van de benodigde landschappelijke kwaliteitsverbetering. Dit betreft enerzijds de berekening van de benodigde investering op basis van de waardestijging en anderzijds de berekening van de tegenprestatie die geleverd moet worden.

Berekening benodigde investering

Voor ruimtelijke ontwikkelingen in categorie 3 is sprake van een aanvullende landschappelijke kwaliteitsverbetering op basis van de waardestijging van de locatie. Hierbij dient tenminste 20% van de waardestijging geïnvesteerd te worden in landschappelijke kwaliteitsverbetering.

Voor het berekenen van de waarde worden de waarden van de huidige en de toekomstige (gewenste) situatie vergeleken. Hiervoor worden gestandaardiseerde normbedragen voor de verschillende functies gebruikt. Deze normbedragen zijn bij de gemeente verkrijgbaar. Deze normbedragen worden periodiek geïndexeerd en geactualiseerd.

Berekening landschappelijke kwaliteitsverbetering (tegenprestatie)

Ook voor het berekenen van de tegenprestatie wordt gerekend met normbedragen. Voor de aanleg van landschapselementen wordt gerekend met de normbedragen uit de Stimuleringsregeling Landschap (StiLa). Daarbij worden de inrichtingskosten meegenomen plus beheerkosten voor een periode van maximaal zes jaar. Ook na deze periode dienen de landschapselementen in stand gehouden te worden, maar zijn de kosten voor het beheer voor rekening van de initiatiefnemer/grondeigenaar.

Elementen waarvoor de Stila geen normbedrag kent, maar die duidelijk kunnen bijdragen aan de kwaliteit van het landschap kunnen met een offerte van een (groen)aannemer of leverancier worden beoordeeld. Deze offerte dient dan toegevoegd te worden aan de berekening. Het gaat dan bijvoorbeeld om het behoud of herstel van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen, het plaatsen van een picknickplek of het vervangen van gebiedsvreemde beplanting.

De landschappelijke inpassing mag niet meegerekend worden voor het bepalen van de tegenprestatie in categorie 3.

Aandachtspunten

De benodigde investering en de tegenprestatie moeten altijd op hetzelfde moment berekend worden. Dus als er een nieuwe berekening van de investering is (bijvoorbeeld als gevolg van de aanpassing van het plan), moet ook de tegenprestatie opnieuw (met eventueel gewiDVigde normbedragen) berekend worden. En als het landschapsplan wiDVigt en opnieuw berekend moet worden, moet er ook een nieuwe vaststelling van de benodigde investering plaatsvinden.

Kosten die niet bijdragen aan een fysieke verbetering van de omgevingskwaliteit mogen niet meegenomen worden in de berekening van de tegenprestatie. Dit zijn in elk geval:

- Plankosten en legeskosten. Dit zijn geen fysieke maatregelen die het landschap versterken. Invulling van de regeling kwaliteitsverbetering landschap is onlosmakelijk verbonden aan ontwikkelingen in het landelijk gebied. De legeskosten en kosten van een inpassings- of landschapsplan behoren tot de kosten van de ontwikkeling op zich.
- Sloop van illegale bebouwing en sloop van bebouwing die is ingezet voor toepassing van de sloop-bonusregeling (waarmee bijvoorbeeld een grotere oppervlakte of inhoud van bebouwing gerealiseerd kan worden).
- Milieumaatregelen zoals bodemsanering of het vervangen van asbestdaken.
- Duurzaamheidsmaatregelen zoals warmtepompen, zonnepanelen, groene daken en waterberging (tenzij de waterberging zorgt voor een duidelijke verbetering van de landschappelijke kwaliteit).
- Gesubsidieerde maatregelen (zoals maatregelen vanuit Stila of ErvenPlus). Met subsidie gerealiseerde landschapselementen kunnen niet meegenomen worden in de landschappelijke kwaliteitsverbetering. Ook als de financiering van de landschapselementen via Stila is afgerond (over het algemeen na zes jaar) kan deze geen onderdeel zijn van de landschappelijke kwaliteitsverbetering. Deze elementen worden dan beschouwd als bestaande beplanting of landschapselementen.
- Grondwaardevermindering, inkomsten- en opbrengstderving en/of afschrijving van economische boekwaarden. Deze waarden worden meegenomen in de berekening van de benodigde investering en kunnen niet meegerekend worden in de tegenprestatie. Dit wordt meegenomen in de berekening van de benodigde investering en kan niet opnieuw berekend worden in de tegenprestatie.
- Investeringen in dierwelzijn.
- Fietspaden of andere infrastructuur (met uitzondering van wandelpaden).

6. Het landschap van gemeente Bernheze

*Voor uw **landschappelijk inpassingsplan** of **landschapsplan** is het van belang eerst te kijken in welk landschapstype uw locatie ligt. Dit kunt u zien op de kaart in dit hoofdstuk. Hierna beschrijven we per landschapstype de karakteristiek, het streefbeeld, enkele voorbeelden van de hierin voorkomende landschapselementen, specifieke richtlijnen voor de landschappelijke inpassing van het erf en een beplantingslijst met de voorkomende soorten. Hiermee inspireren we u om uw ontwikkeling op een goede manier landschappelijk in te passen en een waardevolle bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het landschap. Als u weet in welk landschapstype uw locatie ligt, kunt u via een interactief overzicht direct naar de juiste pagina's. In hoofdstuk 7 worden de verschillende landschapselementen verder toegelicht.*

Landschapstypen

De gemeente Bernheze heeft verschillende landschappen die zich uiterlijk van elkaar onderscheiden. Zo zijn de landschappen op de zandgronden duidelijk anders dan de landschappen in het gebied dat onder invloed is van het water. Ook zijn er zeer specifieke omstandigheden rondom de breuklijnen in het landschap.

Verderop in dit hoofdstuk volgen de uitwerkingen per landschapstype. Deze geven per landschapstype een beschrijving van de karakteristiek, het streefbeeld, de hierin voorkomende landschapselementen, specifieke richtlijnen voor de landschappelijke inpassing van het erf en een beplantingslijst met de voorkomende soorten. Er staan bij elk landschapstype ter inspiratie enkele landschapselementen beschreven. In hoofdstuk 7 zijn alle mogelijke landschaps-elementen beschreven.

Beplantingslijst

Ieder landschap heeft zijn eigen specifieke beplantingssoorten die worden gebruikt bij de inrichting van erf en landschap, ook wel gebiedsspecifieke en inheemse beplanting genoemd. Het zijn soorten die voor de bewoners en gebruikers van nut zijn en die passen bij de groeiomstandigheden (bodem en water) van de plek waar ze aangeplant worden. Nieuwe beplanting moet daarbij aansluiten.

Ter inspiratie zijn bij elk uitgewerkt landschapstypen de meest toegepaste beplantingssoorten opgenomen. Andere gebiedseigen soorten kunnen ook van toepassing zijn. Een uitgebreidere beplantingslijst van Brabants Landschap is verkrijgbaar via de gemeente. Voorwaardelijk is dat de soorten inheems zijn.

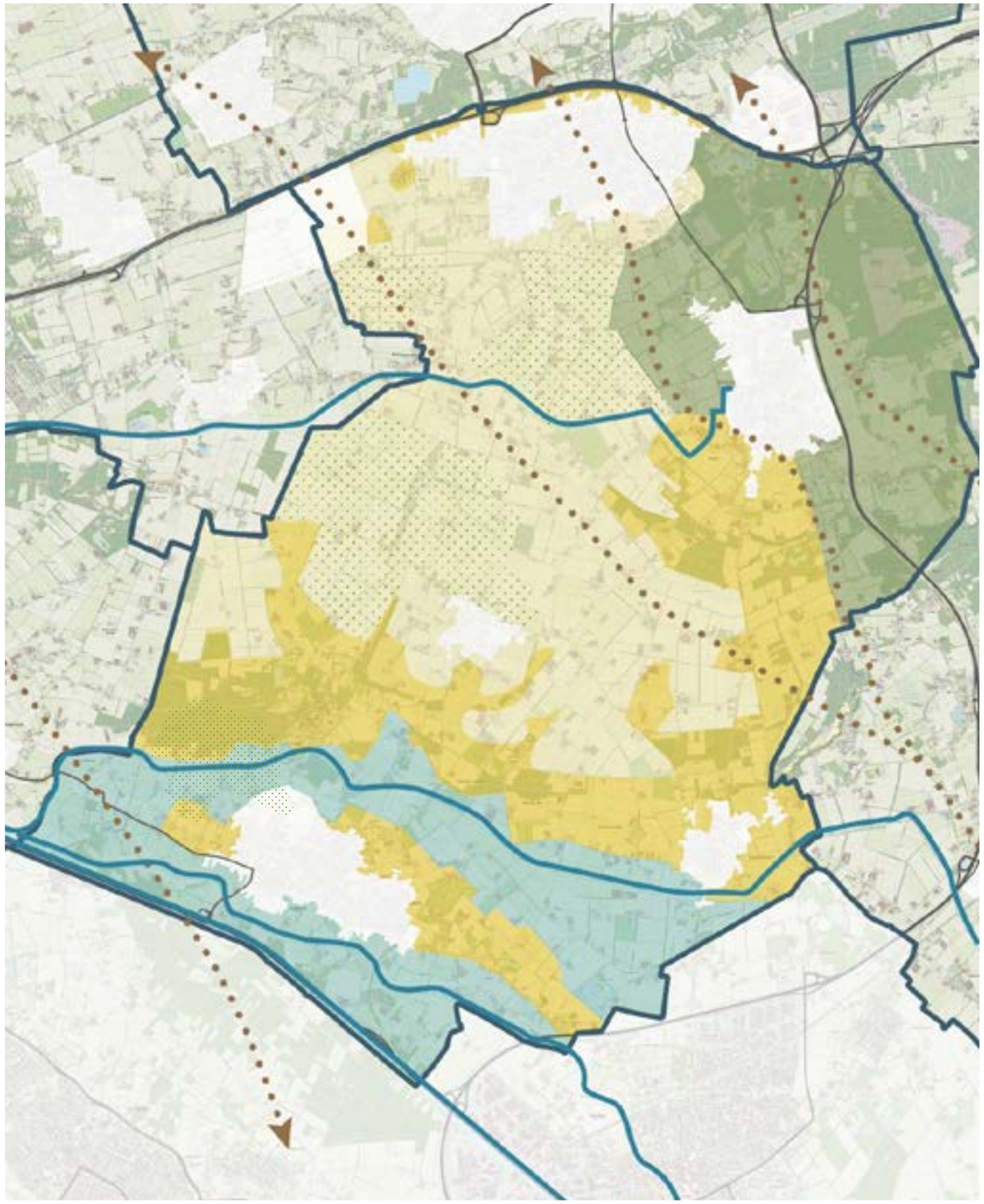
Overige randvoorwaarden bij de keuze van beplantingen:

- Het gebruik van 'tuinsoorten' en exoten als landschappelijke inpassing is niet wenselijk (voorbeelden van niet gewenste soorten: laurier, coniferen (thuja), forsythia, rhododendrons gekleurde cultivars en siergrassen);
- Minimale aanplantgrootte van een boom is 10-12 cm;
- Geen vormbomen, zoals een kubusbeuk of zuileik;
- Sluit aan bij de specifieke plek en omstandigheden, zoals rondom de breuklijnen. Hier moet er rekening gehouden worden met soorten die passen bij deze omstandigheden.

Aandachtspunten

- Denk na over een goede mix van soorten, het gebruik van diverse soorten beplanting versterkt de biodiversiteit;
- De meidoorn verspreidt bacterievuur. Er zijn bufferzones waar deze niet aangeplant mag worden. Check op: https://www.nvwa.nl/onderwerpen/plantenziekten-en-plagen/bacterievuur/bufferzones

Kaart met landschapstypen

De vier landschapstypen van Bernheze, kaart op basis van Omgevingsvisie Bernheze 2040

Interactieve legenda

Peelhorstlandschap

Dekzandrug

Dekzandvlakte

- jonge zandontginningen
- broekontginningen

Beekdallandschap

Breuklijnen*

* De weergegeven breuklijnen op deze kaart zijn indicatief en kunnen afwijken van de exacte ligging

De gemeente Bernheze ligt op de overgang van de hooggelegen en droge Peelhorst in het noordoosten naar de eveneens hoog en droog gelegen dekzandvlakte met dekzandruggen in het middengebied. In het zuiden verandert het landschap en zien we de lager gelegen beekdalen van de Leijgraaf en de Aa. De landschappen met hun karakteristieken (zoals breuklijnen, wijstgronden en beekdalen) zijn bepalend voor de ligging van wegen, waterlopen, het gebruik van land en de bebouwing.

Zo liggen de meeste kernen op de overgang van hoog naar laag. Dat is geen toeval, maar vanuit historisch perspectief een strategisch slimme keuze. De lager gelegen delen stellen de essentiële beschikbaarheid van water veilig, terwijl de hoger gelegen delen juist bescherming bieden tegen de nadelige effecten van de aanwezigheid van (teveel) water. De flank (het gebied op de overgang van hoog en laag) biedt de bebouwing voldoende bescherming tegen overstroming en maakt dat zowel de hoge als lage gebieden binnen handbereik zijn.

(bron: Omgevingsvisie Bernheze 2040)

Referentie: Peelrandbreuk en wijstgronden bij Uden

Breuklijn en wijstgronden

De Peelrandbreuk markeert de overgang tussen de Peelhorst en de lager gelegen Centrale Slenk. Grondwater stroomt van hoog naar laag. Op het breukvlak echter wordt de doorstroming bemoeilijkt door lagen die geen water doorlaten (ook wel ondoorlatende lagen genoemd) waardoor het ter plekke opstijgt en als kwel aan de oppervlakte verschijnt. Anders dan je zou verwachten zijn de hoge gronden dus nat en blijven de lager gelegen gronden droog. Deze bijzondere vorm van kwel noemen we wijst (bron: geologie van Nederland.nl). Op het breukvlak zijn waterkerende leemlagen en ijzeroerbanken. Dit veroorzaakt een hoge waterstand en een bijzondere samenstelling van het grondwater. Het gevolg daarvan is een rijke en bijzondere flora en fauna op de wijstgronden (bron: wikipedia).

In Bernheze komen breuklijnen en wijstgronden voor, maar zijn niet altijd herkenbaar. Herstellen en beleefbaar maken van de breuklijnen krijgt prioriteit in de omgevingvisie.
Ontwikkelingen in de buurt van breuklijnen moet rekening houden met soorten die passen bij deze omstandigheden. Aan de hoge, natte zijde van de breuk worden soorten van vochtige bodems toegepast; aan de lage droge zijde juist soorten die thuishoren op drogere gronden. De ligging van de breuklijnen is weergegeven op de kaart op de vorige pagina.

Bij een ontwikkeling in de buurt van een breuklijn en wijstgronden wordt aanbevolen een expert te raadplegen om deze unieke omstandigheden te benutten en de juiste beplanting te gebruiken die hierbij aansluiten.

Peelhorstlandschap

Karakteristiek

De Peelhorst is een hooggelegen gebied in het noordoosten van de gemeente Bernheze. Het gebied bestaat uit een hoog en droog terras (de Horst) en een laag terras (de Slenk).

Door het gebied lopen meerdere breuklijnen die tezamen bekend staan als de Peelrandbreuk. Hoewel de breuklijn zelf onder de grond ligt en geen bergen veroorzaakt in het landschap is de invloed zeker merkbaar. Zo zijn er door deze tektonische processen hoogteverschillen in de gemeente. Daarnaast heeft de breuklijn een unieke invloed op de waterhuishouding, waardoor een 'omgekeerd' landschap ontstaat. De hoger gelegen delen zijn nat (soms zelf moerassig) en de lager gelegen delen droog. Deze hoge natte gronden noemen we de wijstgronden.

Het hoge terras (de Horst of rug) bestaat uit bos (naald- en loofhout) en een mozaïek landschap van heideterreinen, vennen, stuifduinen en cultuurhistorische relicten. Het is onderdeel van het grootst aaneengesloten natuurgebied van Brabant, De Maashorst.

Op de relatief lage terrassen (de Slenk) zijn de bijzondere wijstgronden gelegen. Percelen zijn hier van oorsprong smal en langgerekt en de perceelsgrenzen zijn vaak beplant met vochtminnende beplanting. Op de van oorsprong arme zandgronden zien we grote aaneengesloten akkercomplexen (bolakkers) van oude bouwlanden met oude nederzettingen Bus en Menzel. Vanaf het Peelhorstplateau en de wijstgronden ontstaan vele kleine beken die in westelijke richting het lager gelegen slenkgebied instromen en water afvoeren naar de Aa, de Leijgraaf, de Groote en Kleine Wetering of de Vinkelse Loop. (Bron: Omgevingsvisie Bernheze 2040)

Streefbeeld landschap

Koester het kleinschalig halfopen cultuurlandschap met een grote afwisseling in landschapselementen, zoals houtsingels en kleine bospercelen, de mozaïekverkaveling en andere fijnmazige (historische) structuren. In de handreilking wordt de focus gelegd op het cultuurlandschap. De natuurgebieden, waar immers geen ontwikkelingen mogelijk zijn, worden buiten beschouwing gelaten.

- Vergroot de historische kleinschaligheid waar deze is verdwenen.
- Benadruk de onregelmatige mozaïekverkaveling met opgaande beplanting op de perceelranden.
- Behoud en koester kleinschalig reliëf van bol-liggende akkers (enk of es), steilranden en wallen.
- Benadruk de organisch lopende wegen met wegbeplanting
- De overgang tussen boscomplexen en agrarische gronden verzachten en ecologische waarde verhogen door het toepassen van structuurrijke bosranden (mantel- en zoomvegetatie).
- Beplant overhoeken met bosjes.
- Benut de potenties van de breuklijnen als deze door het projectgebied lopen. Ten oosten van de breuk (bovenkant breuk) horen soorten van voedselarme, natte gronden. Ten westen (onderkant breuk) horen soorten van voedselrijke, droge gronden. Benadruk het natte karakter van het deel boven de breuk door bijvoorbeeld knotbomen, elzensingels en natuurvriendelijke oevers. (Bron: Omgevingsvisie Bernheze 2040)

Voorbeelden van landschapselementen voor de cultuurlandschappen van het Peelhorst landschap*

A. Houtwal en houtsingel

D. Kleinschalig bos

F. Hakhout- of geriefhoutbosje

K. Bomenrij of laanbeplanting

T. Bloemblok voor akkervogels

J. Markante solitaire boom

* Een uitgebreid overzicht van toepasbare landschapselementen, maatvoering en beheer is opgenomen in H7.

Peelhorstlandschap

Uitgangspunten inpassing erf*

- Boerenerven, zoals die van oorsprong op de Peelhorstlandschap in Noordoost- Brabant voorkwamen, hebben hun eigen specifieke typologie. De basis bestaat uit de kenmerkende langgevelboerderij met aan de ene zijde een woonhuis en aan de andere zijde de stal, of de zogeheten deel.
- Grootschalige bebouwing en grote percelen passen minder goed in dit landschapstype. Bebouwing wordt zo veel mogelijk beperkt tot de erven aan de bestaande linten en binnen bebouwingsconcentraties.
- De inpassing aan de voorzijde bestaat uit heggen of hagen rondom een siertuin, moestuin of boomgaard.
- Op het erf staat vaak een solitaire boom, zoals een zomereik of wintereik (vroeger als bliksemafleider i.v.m. penwortel), walnoot, tamme kastanje of linde.
- Houtwallen en singels komen voor rondom het perceel. Geriefhoutbosjes staan op overhoekjes en achterop het perceel.

* De typologie van erven in het Peelhorstlandschap en het landschap van de dekzandruggen zijn vergelijkbaar

Inspiratie

Oude wegen met laanbeplanting en divers ingepaste erven tekenen dit landschap

Bloemen- en/of moestuin aan voorzijde erf

Langgevelboerderij met beukenhaag

Beplantingslijst

Soorten op het erf

(Solitaire) boom
- Zomereik (Quercus robur)
- Wintereik (Quercus petrea)
- (Lei)linde (Tilia europaea ‘Pallida’)
- Walnoot (Juglans regia)
- Tamme kastanje (Castanea sativa)

Hagen rondom het erf of om de tuin
- Beuk (Fagus sylvatica)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Meidoorn (Crataegus monogyna)
- Haagbeuk (Carpinus betulus)

Soorten in het landschap*

Solitaire bomen
- Zomereik (Quercus robur)
- Zomerlinde (Tilia platyphyllos)
- Ruwe berk (Betula pendula)

Bomen in houtwallen en -singels
- Zomereik (Quercus robur)
- Haagbeuk (Carpinus betulus)
- Winterlinde (Tilia cordata)
- Ruwe berk (Betula pendula)

Struweel(heg) houtwallen en -singels
- Meidoorn (Crataegus monogyna)*
- Hazelaar (Corrylus avelana)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Kornoelje (Cornus sanguinea)
- Hondsroos (Rosa canina)
- Vuilboom (Rhamnus frangula)
- Gelderse roos (Viburnum opulus)

* Soorten in het landschap en op de overgang naar het landschap, bijvoorbeeld een struweel op een erfgrens.

Dekzandrug

Karakteristiek

Dekzandruggen zijn de plekken in het zandlandschap die als eerste zijn bewoond en ontgonnen. Ze worden ook wel oude zandontginningen, kampenlandschap en hoevenlandschap genoemd. Dekzandruggen met akkers liggen op de overgang tussen de natte beekdalen (hooilanden) en de hogere en drogere gebieden (voormalige heide/woeste grond). Het eeuwenlang agrarisch gebruik heeft veel sporen nagelaten in het kleinschalige landschap met mozaïekverkaveling. We zien hier bebouwing(slinten), bosgebieden en intensief grondgebruik als boomkwekerijen en fruitteelt. Overige landschapselementen die hierbij passen zijn houtwallen, zandpaden, diepe sloten en laanbeplanting. De laatste eeuw zijn echter veel landschapselementen door schaalvergroting en ruilverkaveling verdwenen, toch zijn oude structuren in dit landschap vaak nog herkenbaar.

Streefbeeld landschap

Behoud en versterk de historische karakteristieken van dekzandruggen / oude zandontginningen die hiervoor zijn beschreven:

- Koester het kleinschalig halfopen landschap met een grote afwisseling in landschapselementen, zoals houtsingels en kleine bospercelen, de mozaïekverkaveling en andere fijnmazige (historische) structuren. Vergroot de historische kleinschaligheid waar deze is verdwenen.
- Benadruk de onregelmatige mozaïekverkaveling met opgaande beplanting op de perceelranden.
- Behoud en koester kleinschalig reliëf van bol-liggende akkers (enk of es), steilranden en wallen.
- Benadruk de organisch lopende wegen met wegbeplanting.
- Behoud en versterk de zichtlijnen.

Voorbeelden van landschapselementen*

A. Houtwal en houtsingel

D. Kleinschalig bos

F. Hakhout- of geriefhoutbosje

K. Bomenrij of laanbeplanting

T. Bloemblok voor akkervogels

J. Markante solitaire boom

* Een uitgebreid overzicht van toepasbare landschapselementen, maatvoering en beheer is opgenomen in H7.

Dekzandrug

Uitgangspunten inpassing erf *

- Boerenerven, zoals die van oorsprong op de dekzandruggen in Noordoost- Brabant voorkwamen, hebben hun eigen specifieke typologie. De basis bestaat uit de kenmerkende langgevelboerderij met aan de ene zijde een woonhuis en aan de andere zijde de stal, of de zogeheten deel.
- Grootschalige bebouwing en grote percelen passen minder goed in dit landschapstype. Bebouwing wordt zo veel mogelijk beperkt tot de erven aan de bestaande linten en binnen bebouwingsconcentraties.
- De inpassing aan de voorzijde bestaat uit heggen of hagen rondom een siertuin, moestuin of boomgaard.
- Op het erf staat vaak een solitaire boom, zoals een zomereik of wintereik (vroeger als bliksemafleider i.v.m. penwortel), walnoot, tamme kastanje of linde.
- Houtwallen en singels komen voor rondom het perceel. Geriefhoutbosjes staan op overhoekjes en achterop het perceel.

* De typologie van erven in het Peelhorstlandschap en het landschap van de dekzandruggen zijn vergelijkbaar

Inspiratie

Oude wegen met laanbeplanting en divers ingepaste erven tekenen dit landschap

Bloemen- en/of moestuin aan voorzijde erf

Langgevelboerderij met beukenhaag

Beplantingslijst

Soorten op het erf

(Solitaire) boom
- Zomereik (Quercus robur)
- Wintereik (Quercus petrea)
- (Lei)linde (Tilia europaea ‘Pallida’)
- Walnoot (Juglans regia)
- Tamme kastanje (Castanea sativa)

Hagen rondom het erf of om de tuin
- Beuk (Fagus sylvatica)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Meidoorn (Crataegus monogyna)
- Haagbeuk (Carpinus betulus)

Soorten in het landschap*

Solitaire bomen
- Zomereik (Quercus robur)
- Zomerlinde (Tilia platyphyllos)
- Ruwe berk (Betula pendula)

Bomen in houtwallen en -singels
- Zomereik (Quercus robur)
- Haagbeuk (Carpinus betulus)
- Winterlinde (Tilia cordata)
- Ruwe berk (Betula pendula)

Struweel(heg) houtwallen en -singels
- Meidoorn (Crataegus monogyna)*
- Hazelaar (Corrylus avelana)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Kornoelje (Cornus sanguinea)
- Hondsroos (Rosa canina)
- Vuilboom (Rhamnus frangula)
- Gelderse roos (Viburnum opulus)

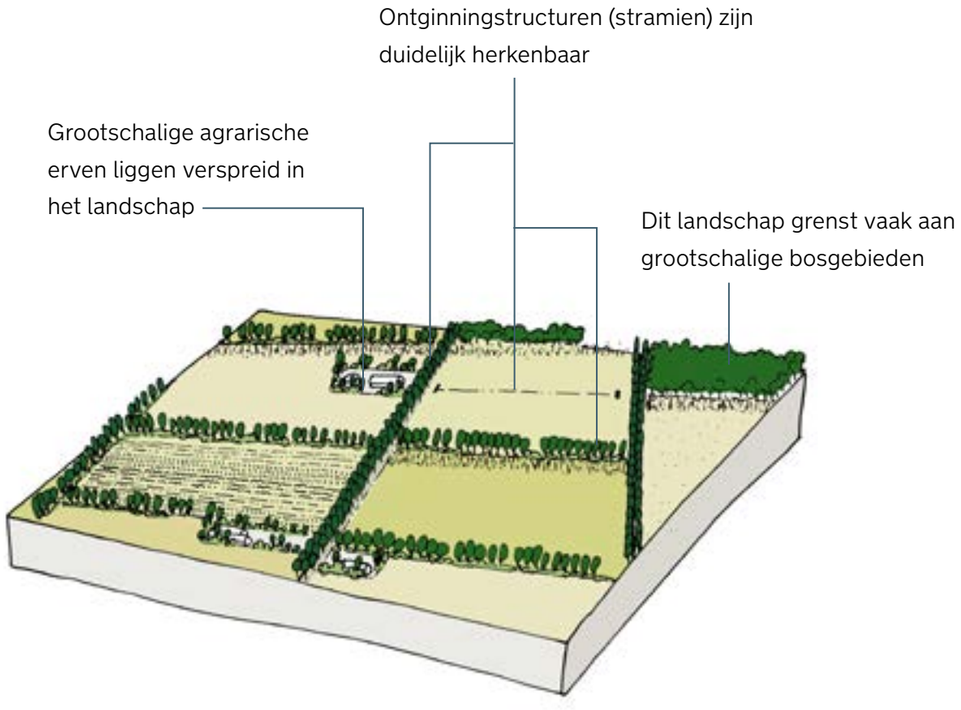
* Soorten in het landschap en op de overgang naar het landschap, bijvoorbeeld een struweel op een erfgrens.

Dekzandvlakte

Karakteristiek

De gronden van het dekzandvlakte landschap waren lang ongeschikt voor landbouw en bestonden uit woeste heidegronden of moeras. De gebied is pas in de vorige eeuw op grote schaal ontgonnen tot landbouwgebied als jonge zandontginningen (heide) en broekontginningen (moeras). Hierdoor is een grootschalig en relatief open landschap ontstaan. Kenmerken zijn de rationele opzet, rechte wegen met laanbeplanting die haaks op elkaar staan en de rechte sloten. Deze grote percelen zijn ontstaan door ruilverkaveling in de jaren ‘50 tot ‘75 van de vorige eeuw voor de landbouw, die ook de aanwezigheid van grote boerenerven in het gebied verklaart.

Uitzonderingen zijn de natte gebieden Berkt en ‘t Grolder/Het Broek met een relatief kleinschalig karakter door wegbeplanting en houtsingels en de karakteristieke jonge ontginningen De Bleeken / Het Binnenveld met langgerekte noord-zuid georiënteerde bospercelen. Hoewel het gebied over het algemeen dus vooral gekenmerkt wordt door openheid zijn ook typerende landschapselementen aanwezig als beplanting langs de wegen en percelen, sloten, greppels, natte ecologische verbindingszones en hier en daar een bosje op de overhoeken. Op sommige delen van de voormalige heide zijn grootschalige bossen aangeplant voor bosbouw.

Streefbeeld landschap

Behoud en versterk de karakteristieken van de jonge zand- en broekontginningen die hiervoor zijn beschreven:

- Sluit aan bij de rationele verkaveling met percelen die ritmisch haaks op de weg liggen en zijn omzoomd door singels en houtwallen.
- Behoud en ontwikkel robuuste laanbeplanting.
- Ontwikkel zachte overgangen naar bospercelen met meer biodiversiteit (mantel- en zoomvegetatie).
- Zet in weidevogelgebied in op kruidenrijke randen en niet op opgaande beplantingen.
- In dit landschap is verdroging een belangrijk probleem. Zet in op waterberging en infiltratie op locatie (sponswerking).

Specifiek voor de broekontginningen geldt aanvullend:

- Draag bij aan herstel van het landschapsbeeld van een halfopen agrarisch gebied door aanplant van opgaande beplantingsstructuren zoals houtsingels, bomenrijenen bosjes. Gebruik daarbij het historische landschap als inspiratiebron. Een rietsloot is een karakteristiek element voor dit landschap, dit kan worden gecombineerd met een natuurvriendelijke oever.

Voorbeelden van landschapselementen*

Bomenrij of laanbeplanting
Met name eikenlanen

Houtwal of -singel

Bos (natuurlijk)
Blokvormig, formaat passend bij het grootschalige landschap

Struweelrand
Voor een natuurlijke overgang naar bestaand bos

Natuurvriendelijke oever
Oevers, sloten en achterwetering

Kleinschalig bos
Broekbos op de laagste delen

* Een uitgebreid overzicht van toepasbare landschapselementen, maatvoering en beheer is opgenomen in H7.

Dekzandvlakte

Uitgangspunten inpassing erf

- In dit landschap liggen functionele en grootschalige erven met meerdere schuren. De erfbeplanting biedt beschutting tegen de zon en wind.
- Het erf kent een heldere opbouw, met een woonzone aan de voorzijde en daarachter het bedrijfskavel. De erven passen qua vorm binnen de ontginningsstructuur van het landschap en zijn rechthoekig of blokvormig. Beplantingsstructuren benadrukken de rationele verkaveling.
- De erven zijn omrand met stevige erfbeplanting, de beplanting staat in verhouding tot de (grootschalige) bebouwing op het erf. Beplant de zij- en achterkant van het erf met een houtwal / houtsingel of een robuuste bomenrij.
- De bedrijfsbebouwing hoeft niet volledig uit het zicht onttrokken te worden, maar kent wel een groene omlijsting.
- Wegen en oprijlanen worden aangezet met wegbeplanting.

Inspiratie

Kenmerkend: rechte wegen, verspreide erven en laanbeplanting

Mantelvegetatie verzacht de overgang tussen akkers en bos

Robuuste en gevarieerde inpassing bedrijfskavel

Beplantingslijst Jonge zandontginningen (relatief droog)

Soorten op het erf

(Solitaire) boom
- Zomereik (Quercus robur)
- Beuk (Fagus sylvatica)
- Walnoot (Juglans regia)
- Hoogstamfruitboom

Hagen rondom het erf of om de tuin
- Beuk (Fagus sylvatica)
- Haagbeuk (Carpinus betulus)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Meidoorn (Crataegus monogyna)

Soorten in het landschap*

Solitaire bomen
- Zomereik (Quercus robur)
- Zomerlinde (Tilia platyphyllos)
- Ruwe berk (Betula Pendula)

Bomen in houtwallen en -singels
- Zomereik (Quercus robur)
- Zachte berk (Betula pubescens)
- Ruwe berk (Betula pendula)
- Winterlinde (Tilia cordata)

Struweel(heg) houtwallen en -singels
- Vuilboom (Rhamnus frangula)
- Lijsterbes (Sorbus aucuparia)
- Gelderse roos (Viburnum opulus)
- Hazelaar (Corrylus avelana)
- Krent (Amelanchier lamarckii)

Beplantingslijst broekontginningen (relatief nat)

Soorten op het erf

(Solitaire) boom
- Zomereik (Quercus robur)
- Hoogstamfruitboom
- Walnoot (Juglans regia)

Hagen rondom het erf of om de tuin
- Haagbeuk (Carpinus betulus)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Meidoorn (Crataegus monogyna)

Soorten in het landschap*

Solitaire bomen
- Zwarte els (Alnus glutinosia)
- Schietwilg (Salix alba)
- Zachte berk (Betula pubescens)
- Grauwe wilg (Salix cinerea)
- Es (Fraxinus excelsior)

Bomen in houtwallen en -singels
- Zwarte els (Alnus glutinosa)

Grienden
- Geoorde wilg (Salix aurita)
- Grauwe wilg (Salix cinerea)

Broekbosje
- Grauwe wilg (Salix Cinerea)
- Zwarte els (Alnus glutinosa)
- Schietwilg (Salix alba)

* Soorten in het landschap en op de overgang naar het landschap, bijvoorbeeld een struweel op een erfgrens.

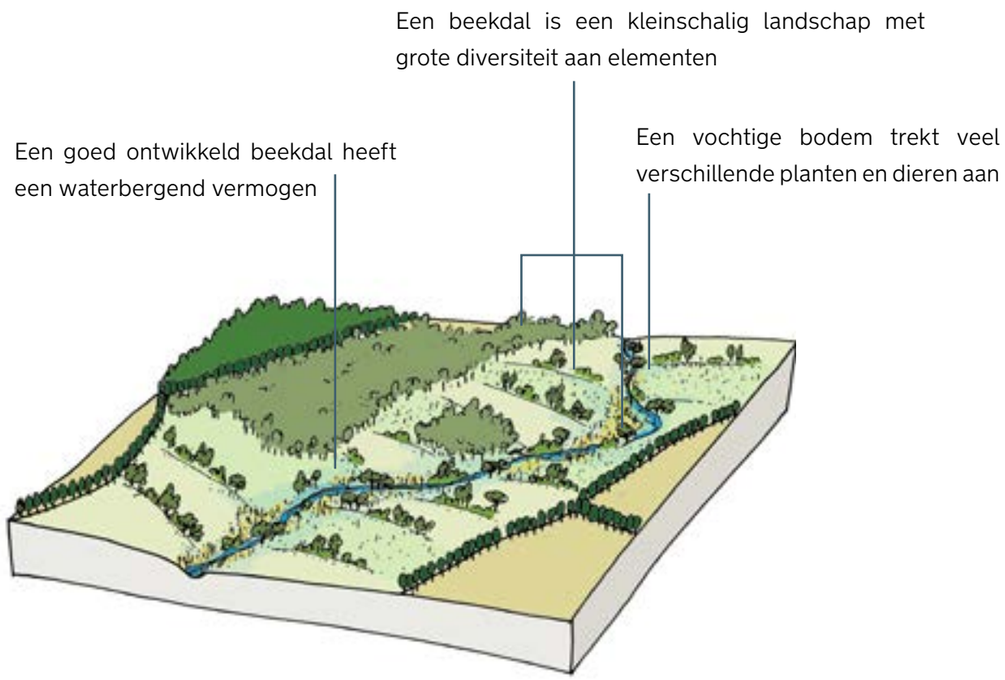
Beekdallandschap

Karakteristiek

Het beekdallandschap is het lager gelegen deel van het (dek)zandlandschap waar de afwatering van nature plaatsvindt via de Leijgraaf en de Aa naar de Maas. Van origine was het beekdal in gebruik als hooiland dat regelmatig overstroomde. De beekdalen zijn halfopen en hebben een kleinschalig en dynamisch karakter. Kenmerkende elementen zijn de meanderende beeklopen, oude afgesloten meanders, wilgenstruweel, heggen, (elzen en essen-) hakhout en ten zuidwesten van Heeswijk verspreide populierenbossen, madelanden, en kleine oude bouwlanden (bolakkers). In de laag gelegen, natte beekdalen is van oudsher met name plaats voor vochtige graslanden en broekbossen

Op de overgang naar de hoger gelegen gronden liggen akkers, (woon)erven en buurtschappen met erfbeplanting, geconcentreerd langs het lint. Beekdalen vormen belangrijke ecologische verbindingen tussen natuurgebieden en hebben een kleinschalig karakter.

Door de opkomst van de grootschalige landbouw en verstedelijking zijn beekdalen veranderd en is het landgebruik intensiever geworden. Daardoor zijn de beekdalen kwetsbaar geworden en ligt er de opgave om de beekdalen voor de toekomst natuurlijker en klimaatrobuust te maken, zoals beekherstel.

Streefbeeld landschap

Behoud en versterk de (historische) karakteristieken van het beekdallandschap die hiervoor zijn beschreven:

- Draag bij aan een kleinschalig landschap met veel variëteit, een afwisseling van kruiden- en faunarijke hooilandjes, houtsingels (els en wilg) en broekbosjes.
- Versterk de natuurlijke meanderende loop van de beek met natuurvriendelijke oeverzones en overstromingsvlaktes (beekherstel). Zorg voor een altijd stromend smal zomerbed. Zo krijgt water de ruimte en wordt ingezet op herstel van het watersysteem.
- Greppelstructuur en slotenpatroon terug brengen of natuurlijk(er) inrichten.
- Wegen die parallel aan de beek lopen worden aangezet met laanbeplanting.
- Aanleg van poel. Op enige afstand van de beek om overstroming van beekwater te voorkomen.
- Natuurwaarden in het beekdal krijgen prioriteit, worden gekoesterd en versterkt.

Voorbeelden van landschapselementen*

Elzensingels en struweelhagen

Rij knotbomen of griendjes

Poel

Kruidenrijk grasland
Kruidenrijk hooilandje

Natuurvriendelijke oever
Oevers en overstromingvlaktes

Broekbosje

* Een uitgebreid overzicht van toepasbare landschapselementen, maatvoering en beheer is opgenomen in H7.

Beekdallandschap

Uitgangspunten inpassing erf

- Grootschalige bebouwing en grote percelen passen niet in dit landschapstype.
- De kleinschaligheid van het landschap vraagt een zorgvuldige landschappelijke inbedding van een (her)ontwikkeling. Elementen die toegepast kunnen worden zijn: elzensingels, broekbosjes (natte bosjes), struwelen, knotbomenrijen, hagen en laanbeplanting.

Inspiratie

Grreppelstructuur en hooilandjes

Rij knotbomen op perceelsrand

Elzensingel op perceelrand

Kleinschalig erf ingepast met diverse landschapselementen

Beplantingslijst

Soorten op het erf

(Solitaire) boom
- Zomereik (Quercus robur)
- Hoogstamfruitboom
- Walnoot (Juglans regia)

Hagen rondom het erf of om de tuin
- Haagbeuk (Carpinus betulus)
- Veldesdoorn (Acer campestre)
- Meidoorn (Crataegus monogyna)

Soorten in het landschap*

Solitaire bomen
- Zwarte els (Alnus glutinosia)
- Schietwilg (Salix alba)
- Zachte berk (Betula pubescens)
- Grauwe wilg (Salix cinerea)
- Es (Fraxinus excelsior)

Bomen in houtwallen en -singels
- Zwarte els (Alnus glutinosa)

Grienden
- Geoorde wilg (Salix aurita)
- Grauwe wilg (Salix cinerea)

Broekbosje
- Grauwe wilg (Salix Cinerea)
- Zwarte els (Alnus glutinosa)
- Schietwilg (Salix alba)

* Soorten in het landschap en op de overgang naar het landschap, bijvoorbeeld een struweel op een erfgrens.

7. Landschapselementen

In dit hoofdstuk worden alle toepasbare landschapselementen beschreven. Hierbij staat aangegeven in welk landschapstype de elementen passen. Voor meer informatie kan de website van Brabants Landschap of de Stila-regeling geraadpleegd worden.

Naast het toepassen van landschapselementen kan een landschappelijke kwaliteitsverbetering ook bereikt worden met maatregelen zoals het toevoegen van extensieve recreatieve voorzieningen. Dit wordt toegelicht in het hoofdstuk 3, spelregels voor landschapsplan.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de landschapselementen, waterelementen en kruidenranden die toegepast kunnen worden bij kwaliteitsverbetering van het landschap of de landschappelijke inpassing van een erf. Per landschapselement is aangegeven bij welk landschapstype deze hoort en met welke inrichtingsaspecten er rekening gehouden moet houden. Wanneer landschapselementen specifiek binnen het erf of juist buiten het erf thuishoren, is dit in de beschrijving aangegeven. In hoofdstuk 6 zijn tabellen opgenomen met beplantingssoorten.

Afkorting per landschapstype:

- PH Peelhorstlandschap
- DR Dekzandrug
- DV Dekzandvlakte
- DVb Dekzandvlakte broekontginning
- BL Beekdallandschap

Landschapselement	Peelhorstlandschap (PH)	Dekzandrug (DR)	Dekzandvlakte (DV) - jonge zandontginning	Dekzandvlakte (DVb) - broekontginning	Beekdallandschap (BL)
A. Houtwal en houtsingel	■	■	■	■	■
B. Elzensingel	■	■		■	■
C. Bossingel	■	■	■	■	■
D. Kleinschalig bos	■	■	■	■	■
E. Broekbosje			■	■	■
F. Hakhout- of geriefbosje	■	■	■	■	■
G. Griendjes				■	■
H. Struweelhaag	■	■	■	■	■
I. Knip- of scheerheg	■	■	■	■	■
J. Solitaire boom	■	■	■	■	■
K. Bomenrij of laanbeplanting	■	■	■	■	■
L. Knotbomen	■	■	■	■	■
M. Hoogstamboomgaard	■	■	■	■	■
N. Struweelrand	■	■	■	■	■
O. Poel	■	■	■	■	■
P. Natuurvriendelijke oever	■	■	■	■	■
Q. Infiltratiegreppel	■	■	■	■	■
R. Waterbergingsvoorziening	■	■	■	■	■
S. Kruidenrijk grasland				■	■
T. Bloemblok voor akkervogels	■	■	■		
U. Wandelpad over boerenland	■	■	■	■	■

A. Houtwal of houtsingel

Houtwal
- Een aarden wal met begroeiing.
- Werd vroeger gebruikt als Hakhout. Veel soorten werden geregeld bij de grond afgezaagd en gebruikt als brandhout, palen, et cetera.

Houtsingel
- Een lijnvormig element van landschappelijke en ecologische waarde.
- Begroeiing bestaat uit bomen en enkele struiken.

Inrichtingsaspecten
- Elementen zijn toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: minimaal 5m en maximaal 20m breed
- Beheer: cyclisch Hakhoutbeheer (cyclus tussen 10 en 15 jaar).

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

B. Elzensingel

- Rij zwarte elzen, vaak aan de slootkant.
- Belangrijke schuilplaats voor dieren.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: plantafstand 1m.
- Let op slootonderhoud.
- Beheer: cyclisch Hakhoutbeheer (cyclus circa 7 jaar).

Toepasbaar in landschap:

PH DR BL DVb

C. Bossingel

- Een lijnvormig element, bestaand uit forse inheemse bomen en struiken.
- Vaak ontstaan uit een doorgeschoten oude houtwal, waar geen Hakhoutbeheer is uitgevoerd. Bossingel vraagt minder onderhoud dan houtwal of -singel.
- Bossingel met boomlaag en goed ontwikkelde struiklaag is ecologisch heel waardevol.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: minimaal 4m breed en maximaal 20m breed.
- Beheer: dunning na 6 tot 10 jaar.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

D. Kleinschalig bos

- Blokvormig landschapselement met een diversiteit aan inheemse bomen en struiken.
- Optie: aan zonzijde opbouw boszoom-bosmantel-bos toepassen, voor het versterken van de bosstructuur en biodiversiteit. Dit kan gecombineerd worden met element struweelrand.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: divers.
- Beheer: dunning na 10 jaar.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

E. Broekbosje

- Op een drassige plek of in een nat landschap is broekbosje passend. Vaak staan ze onder invloed van kwel. In de winterperiode kunnen ze tijdelijk onder water staan.
- Dit bos komt in Brabant meestal voor als Elzenbroekbos.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: divers.
- Beheer: dunning na 10 jaar.

Toepasbaar in landschap:

DV BL DVb

F. Hakhout- of geriefhoutbosje

- Blokvormig element bestaand uit een beperkt aantal soorten.
- Bosje dat in het verleden werd aangeplant als Hakhout voor de boeren. Veel soorten werden geregeld bij de grond afgezaagd en gebruikt als brandhout, palen, et cetera. Het is vanuit cultuurhistorie een functioneel element en biedt daarnaast schaduw voor weidedieren.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en vrij in het landschap.
- Maatvoering: divers.
- Beheer: cyclisch Hakhoutbeheer (eens in de 6 - 12 jaar).

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

G. Griendjes

- Bosjes voor het telen van griendhout. Specifieke vorm van Hakhoutbeheer met inheemse wilgen in moerassig gebied.
- Ecologisch waardevolle ondergroei van planten, varens en mossen.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar in het landschap.
- Maatvoering: divers.
- Beheer: elke 4 jaar gefaseerd wilgentenen oogsten.

Toepasbaar in landschap:

BL DVb

H. Struweelhaag

- Een lijnvormig landschapselement met een aaneengesloten opgaande begroeiing van inheemse, overwegend doornachtige, struiken. Haag krijgt de ruimte om breed uit te groeien.
- Meidoorn komt veel voor in struweelhagen, gevolgd door sleedoorn, hondsroos en egelantier.
- Belangrijk als broedplek en (winter)voedsel voor vogels.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: minimaal 2m en maximaal 5m breed.
- Beheer: 1x per 2 à 3 jaar terugsnoeien.
- Sommige struweelhagen lenen zich voor de speciale beheervorm: vlechten, een oude ambacht die toegepast werd om de haag ondoordringbaar te maken voor vee. Dit een specifiek kenmerk van het Maasheggengebied.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

I. Knip- of scheerheg

- Een lijnvormige landschapselement van aaneengesloten begroeiing van struiken, die regelmatig wordt geknipt of geschoren.
- Geschoren heggen op en rond de erven zijn een belangrijk onderdeel van de Brabantse landschappen. Komt met name voor op en rondom het erf.
- De heggen zijn geliefd bij mussen en andere vogels.
- Om bij te dragen aan de biodiversiteit van het landschap bestaan hedendaagse heggen vaak uit meerdere struikensoorten (ookwel een ‘gemengde haag’).

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op het erf en op de overgang van het erf naar het landschap.
- Maatvoering: aan voorzijde maximaal 100cm hoog.
- Beheer: 2x per jaar knippen.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

J. Solitaire boom

- Markante solitaire boom.
- Boomsoort van de eerste orde (soorten die tot minimale 15m hoogte doorgroeien), bijvoorbeeld een eik.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op het erf, op de overgang van het erf naar het landschap en vrij in het landschap.
- Maatvoering: minimale aanplantmaat 18 cm omtrek.
- Beheer: begeleidingssnoei in eerste 10 jaar.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

K. Bomenrij of laanbeplanting

- Bomenrijen komen in vele vormen voor en staan langs perceelsgrenzen en paden. Het zijn structurerende elementen in het landschap.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op het erf, op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: in een rij, plantafstand minimaal 5m en maximaal 10m. Op willekeurige afstand voor natuurlijke uitstraling. Bij laanbeplanting: vaste onderlinge afstand.
- Beheer: begeleidingssnoei in eerste 10 jaar, inboet bij uitval.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

L. Knotbomen

- Bomenrij van bomen met een vergroeiing van de stam (de knot) door het oogsten van de takken.
- Broedplek voor vogels.
- Per regio worden verschillende boomsoorten toegepast, zie hiervoor de beplantingslijsten in H4. Bijvoorbeeld: zomereik op oeverwal en schietwilg in het komgebied.

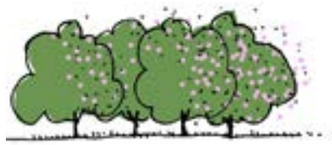
Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en vrij in het landschap.
- Maatvoering: een rij van minimaal 5 bomen. Plantafstand minimaal 5m en maximaal 8m. Knothoogte is minimaal 1,5m.
- Beheer: eens per 2 tot 4 jaar knotten, gefaseerd.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

M. Hoogstamboomgaard

- Een boomgaard of boomweide met fruitrassen of notenbomen. De soorten zijn streekeigen, vaak oude fruitrassen.
- De gaarden zijn al lang onderdeel van de boerenerven in Brabant. Ze komen voor op en rondom het erf.
- Boomgaarden worden vaak door een geschoren heg of sloot afgescheiden van de omgeving.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op het erf en op de overgang van het erf naar het landschap. Element enkel in op de oude zandontginning of oeverwal passend in het landschap.
- Maatvoering: divers, met een minimum van 8 fruitmbomen.
- Beheer: 1x per 2 jaar snoeien.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

N. Struweelrand

- Ontstaat door extensief beheer, waarbij de natuur haar gang kan gaan. Struweelranden worden gevormd door struiken en ruigtekruiden.
- Bij een gunstige ligging ontstaat er een warmer microklimaat voor broedvogels, insecten, amfibieën en reptielen.
- Struweelranden dienen vaak als overgangsgebied tussen agrarische percelen en bossen. Een struweelrand gelegen tegen het bos heet ook wel een bosmantel.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar op de overgang van het erf naar het landschap en in het landschap.
- Maatvoering: minimaal 3m en maximaal 6m.
- Beheer: 1x per 3 à 6 jaar terugsnoeien.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

O. Poel

- Poel of klein historisch water, zoals een oude drinkplek.
- Een poel is geen waterberging.
- Voortplantingsbiotoop voor amfibieën en libellen.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar in het landschap en op de overgang van het erf naar het landschap. Bij het gebruik van een poel als erfinpassing moet rekening worden gehouden met de beperkte hoogte van het element en de beperkte visuele impact op erf.
- Maatvoering: minimaal 100m^2, maximaal 1,70m diep.
- Oever noordzijde minimaal 1:6, zuidzijde minimaal 1:3.
- Specifiek ecologisch (gefaseerd) beheer en inrichting.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

P. Natuurvriendelijke oever

- Een vergraven slootoever met een plas- of drasberm of een flauw talud
- Rijk aan plantensoorten, zoals natte ruigten, natte graslanden of riet.
- Aantrekkelijk voor insecten en vogels.

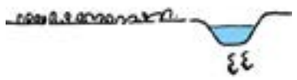
Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar in het landschap en op de overgang van het erf naar het landschap. Bij het gebruik van een natuurvriendelijk oever als erfinpassing moet rekening worden gehouden met de beperkte hoogte van het element en de beperkte visuele impact op erf.
- Maatvoering: minimaal 3m en maximaal 6m breed.
- Flauwe oever is minimaal 1:3.
- Beheer: gefaseerd maaien, maximaal 1x per 2 jaar en minimaal 1x per 4 jaar.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

Q. Infiltratiegreppel / sloot

- Ondiepe greppel of sloot, niet aangesloten op het hoofdwatersysteem
- Vangt afstromend water en infiltreert naar het grondwater.
- Beek wordt minder belast door een vertraagde afvoer van het water
- De (zand)bodem zuivert het water tijdens infiltratie.
- Optioneel een overstort / dam om water af te voeren op hoofdwatersysteem.
- Zoek altijd aansluiting bij het lokale landschapstype bij deze infiltratievoorziening en sluit aan bij de gebiedskarakteristiek. Bijvoorbeeld in de vorm van rabatten op hoge zandgronden.

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar in het landschap.
- Maatvoering: aansluiten bij gebiedskarateristiek.
- Beheer: maaien wanneer deze dicht groeit.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

R. Waterbergingsvoorziening

- Lage plek in het landschap om overvloed aan regenwater (bij een piekbui) tijdelijk op te slaan en het hoofdwatersysteem te ontlasten.
- Na piekmoment infiltreert het water of stroomt gecontroleerd (via stuw) naar het hoofdwatersysteem.
- Een piekwaterberging kan een andere functie hebben wanneer hier geen water wordt opgeslagen.
- Zoek altijd aansluiting bij het lokale landschapstype bij deze infiltratievoorziening en sluit aan bij de gebiedskarakteristiek. Bijvoorbeeld in de vorm van poelen op oeverwallen of verbrede weteringen in jonge peelontginningen.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

Inrichtingsaspecten
- Element is toepasbaar in het landschap en op het erf
- Maatvoering: divers.
- Beheer: maximaal 1x per 2 jaar.
- Bodem moet boven GHG liggen
- Het landschappelijk inrichten en beheren is een vereiste. Enkel het technisch profiel ontgraven volstaat niet.

Let op: een poel zoals bedoeld in de beschrijving onder O. (pagina 75) is niet geschikt voor waterberging, omdat hierbij de ecologische kwaliteit niet geborgd is. Waterberging mag de vorm hebben van een poel, maar heeft dan geen ecologische waarde.

S. Kruidenrijk grasland

Toepasbaar in landschap:

BL

DVb

Een hooilandje of strook langs weide of akker met inheemse kruiden. Er zijn meerdere mogelijDReden:

Botanische weiderand
- Strook langs weide met inheemse kruiden. Waardevol voor insecten.
- Weiderand naast een sloot heeft een positief effect op de waterkwaliteit.
- Weiderand ligt altijd naast een ander landschapselement.

Inrichtingsaspecten
- Maatvoering: minimaal 3m en maximaal 6m.
- Beheer: minimaal 1x per jaar en maximaal 2x per jaar maaien.

Wintervoedselrand
- Strook waar granen en kruiden in de winter blijven staan.
- Foerageerhabitat en voedsel voor vogels, draagt bij aan de winteroverleving en dus de populatieaantallen.
- Gelegen naast opgaande vegetatie, zoals struweel, heg, houtwal of bosje.

Wilde bijenrand
- Ingezaaide randen met een speciaal voor wilde bijen geselecteerd zaadmengsel.
- Nestgelegenheid en voedselaanbod voor bijen.
- Draagt bij aan doelstellingen van de Nationale Bijenstrategie.

PatriDVenrand
- Bestaat uit twee stroken: 1) strook met graankruidenmengsel en 2) een strook met lage grassen en kruiden.
- Afwisselend biotoop voor patriDVen en andere akkervogels, voor broedgelegenheid, voedsel en beschutting.

Inrichtingsaspecten wintervoedselrand, wilde bijenrand en patriDVenrand
- Element is toepasbaar in het landschap en op de overgang van het erf naar het landschap. Bij het gebruik van een kruidenrijke rand als erf-inpassing moet rekening worden gehouden met de beperkte hoogte van het element en de beperkte visuele impact op erf.
- Per element worden passende soorten gebruikt.
- Maatvoering: breedte is minimaal 6m en maximaal 12m.
- Beheer: gefaseerd maaien, er blijft altijd een deel staan. Wintervoedsel-randen moeten tot en met maart blijven liggen.

T. Bloemblok voor akkervogels

- Ingezaaid veld met een mengsel van eenjarige en meerjarige kruiden
- Er onstaat een lange periode van bloei, wat aantrekelijk is voor insecten.
- Een bloemblok voorziet akkervogels het hele jaar van dekking, nestgelegenheid en voedsel.
- Toename van algemene akkerbiodiversiteit

Inrichtingsaspecten

- Element is toepasbaar in het landschap en op de overgang van het erf naar het landschap. Bij het gebruik van een natuurvriendelijk oever als erfinpassing moet rekening worden gehouden met de beperkte hoogte van het element en de beperkte visuele impact op erf.
- Maatvoering: divers.
- Beheer: Niet maaien en om de 2 jaar voor de helft opnieuw inzaaien.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV

U. Wandelpad over boerenland

- Onverhard wandelpad
- Kans voor padennetwerk, herstel historische routes (bijvoorbeeld een kerkepad) en recreatieve netwerken.
- Combineer met gebiedseigen landschapselementen voor groen blauwe dooradering zoals knotwilgenlaan, houtwal, haag of natuurvriendelijke oever.

Inrichtingsaspecten

- Element is toepasbaar in het landschap .
- Maatvoering: minimaal 1m en maximaal 3m.
- Beheer: gericht op toegankelijk en begaanbaar houden pad.
- Moet opengesteld zijn voor wandelend publiek en aansluiten op andere openbare wegen of paden.
- Ligt het pad nabij een watergang, ga dan het gesprek aan met het waterschap i.v.m. mogelijke beheerseisen voor de watergang.

Toepasbaar in landschap:

PH DR DV BL DVb

